This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

WIDENER
HN R4PC M

Digitized by Google

2668.20.30

Harvard College
Library

THE GIFT OF
Archibald Cary Coolidge
Class of 1887
PROFESSOR OF HISTORY

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

1521

J. Massó Torrents

Croquis Pirenencs

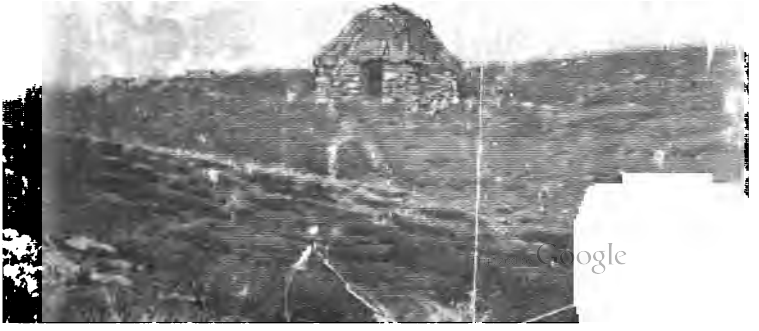

Digitized by Google

53 · 4

Digitized by Google

CROQUIS PIRENENCS

Digitized by Google

Digitized by Google

0

J. Massó Torrents

Croquis Pirenencs

BARCELONA
«L'AVENÇ»: RONDA DE L'UNIVERSITAT, 4
1896

Digitized by Google

Rm 2668.20.30

HARVARD COLLEGE LIBRARY
GIFT OF
ARCHIBALD CARY COOLIDGE
APR 28 1925

Digitized by Google

VAGANT PER LA MONTANYA

Digitized by Google

Digitized by Google

VAGANT PER LA MONTANYA

PASTORS I RAMADES

QUAN un s'hi troba tot sol, a la montanya, sens altra companyia que la dels faigs i dels abets, sens altra conversa quel gai murmuri dels xaragalls esmunyint-se sota l'erba o l'infinidament carinyosa complanta del vent a travers del bosc, és quan un se n'enamora de debò.

I és un amor qu'encisa i va captivant el cor enamoradiç fins que se n'apodera, dient-li am veus dolcissimes quels seus encants no tenen mai fi, que les seves voluptats no cancen.

Digitized by Google

I un om deixa allargar les estones de contemplació, i, mai prou assadollat de ses belleses, el qui l'ha vista de die la vol sorpendre a la nit.

És una matinada d'Agost i fa unes dugues ores qu'he passat per Noedes, l'ivernal vilatge que dóna nom als estanys tenebrosos enclavats entre els pics vorers al Madres, l'alterós cim que separa el país català del gabaig. Vaig pujant, pujant, encisats els ulls, vigorisat per la puresa i la temperança de l'aire, content del primer bocí d'excursió i fins de la soletat quem volta, quan entro en el bosc. Oh quin bosc més temptador! El camí, poc fresat, giragonceja entre faigs gegantins, allà al cap de munt del brancam atapaïts de fulla que tot tremolant transparenta la blavor del cel. Vaig fent camí tot afalagant-me les orelles les mil remors de la Natura, am les quals armonisa el ritmic brugit de les meves trepitjades. A terra hi hà branques seques que les ventades fortes o el llamp han esqueixat. De tant en tant, el verd obscur

Digitized by Google

d'un pi es destaca del verd alegroi de la fageda; però els pins sovintejen més com més va, fins que sento les esquelles del primer remat. Aviat veig les clapes d'erba i vaques que hi pasturen tranquilament, mentres algunes corren esbojerrades tot ventant desesperadament la cua. Ja hi soc; ja trobo un bailet rabadà que m'acompanya ont és el pastor.

El pastor és un jovenot de bona alçada, d'aspecte i de parlar ben pagès. No s'ha afeitat desde la primavera i és prou curt de paraules. El convido a beure vi i a menjar un xic de carn per fer-lo garlar.

És fill de Noedes meteix, de qual comú és el pastor, i fa tot just quatre mesos qu'ha arribat de Madagascar, ont ha complert els tres anys de servei. Jo, que per l'aspecte me l'avia imaginat un xicot que no s'avia mai mogut d'aquelles valls! De la curta estada qu'avia fet a Perpinyà i a Marsella no-n té sinó una idea confosa; en cambi té ben presents els trenta-sis dies de mar i l'orrorosa set que hi va patir, de la qual ell meteix no podia avenir-se:

Digitized by Google

«Sé pas per què som tingut tanta de set en mig de tanta d'aiga; una set que me deixava la gola tant corsecada com el meu bastó.»

Però res tant pintoresc com sentir-li parlar d'aquella illa llunyadana, d'aquell país de vegetació tant ermosa i on tant avia anyorat els seus boscos i els seus glebers i els seus ramats i la seva llengua.

«Aquells hovàs ens-e donaven pas una nit tranquil-la en el nostro poste. Era a nosaltres els artillurts quens tenien sempre l'amenaça; i són uns jamfutres que no erren el tret d'un centimetre.»

Com gaire bé no coneix sinó el Madagascar i els volts de Noedes, hi estableix a cada pas comparació. Me fa un efecte estrany quan, senyalant les serres inabitades dels voltants, me diu am convenciment:

«Allí al Madagascar hi hà pas la civilisació com ací.»

Però, boi recant-me, l'aig de deixar, perquè poden més en mi els desitjos de veure els estanys que no pas l'atractiva

Digitized by Google

companyia d'aquell bon ome. M'indica el camí acompanyant-me un troç, i em diu al deixar-me:

«Vos poreu pas trompar: heu d'anar a tombar aquella coma ques veu d'ací; aprés, abans d'una ora trapareu en Janot ambe les seves ovelles, que vos guiarà. I bé, adeu! Bon camí.»

Me vaig apartant d'ell; atravesso un pla amb una extesa d'erba tant amarada i tova quels peus se m'hi enfonsen. Per aquella jaça també s'hi ha escampat el bestiar; les vaques, veient-me passar, s'aturen i em miren llarga estona amb els seus ulls negres i fixos com si recelessin de mi, que no duc pas intenció de fer cap mal an els llurs daurats vedells. Passo tot el pla, bastant sinuós i ple en tots indrets de petits xaragalls que semblen sortir escapats al posar el peu demunt de l'erba. En aquestes regions altes i serenes, on tot brolla com per art d'encantament, un hi està a voltes temerós i sembla com si fes nosa a la Natura. Tot se presenta tant tendre an els meus sentits admirats! Els reguerons tantost

Digitized by Google

nascuts cuiten a fugir del devant meu per esclatar al cap de poc en mil rialletes d'infant. Qui pot resistir el desig de sentir bategar tant aprop la vida, sense caldre més qu'obrir els ulls i parar l'orella?

Segueixo pujant per una regió pedregosa, i no trigo a girar-me per guaitar la jaça qu'hei travessat i que s'extén com gran catifa d'un verd encès tivada per les roques grises que desigualment la volten; les vaques pel costat de les quals he passat, are les veig petites, petites, i lluny, lluny: sols fixant-m'hi molt sento el dring de l'esquellot quan el tic-tac del meu pols no m'ho destorba; allà d'enllà oviro serres i més serres ostentant llurs carcanades ossudes rublertes de bosc a banda i banda.

Tombo un coll molt pedregós i em trobo altre cop en mig de prats. Tot seguit sento el lladruc d'un goç que s'ha adonat de mi. Al cim d'una roca, i com formant-ne part, s'hi està el pastor amb unes poques ovelles ajegudes i una cabra enfilada, com ell, dalt d'una pedra.

Digitized by Google

M'hi acosto: deu esser en Janot. Sorprès de veure tant poc bestiar, ho dic an aquell ome tot asseient-me al seu costat.

«Ne meno poques, més me les meno meves», me respon.

És vell, petitó i rabessut, però aixut de cara; esclops, calces i samarra, tot ho duu clavetejat o cusit l'una peça a l'altra, com si temés separarse de la roba més que de la propria pell. És molt comunicatiu, i am pauses i frases trencades em conta tota la seva vida. Ell, en els seus bons temps, avia dut a la montanya dos i tres i fins quatre centes vaques. Avui això va de baixa: el *governament* té la mania de replantar bosc i compra per força els prats comunals per posar-hi les seves *pepinieres;* i ont hi ha agut sempre erba, el planter de bosc no hi pren, i la gent abandona els vilatges, on minva cada die el bestiar boví per manca de pastures. Això fa quels cabals are són petits en vist abans, i el pastor que mena vuit o nou vints caps ja s creu un gran capità. I ell, fent memoria, diu:

«Jo si qu'eri com un general coman-

Digitized by Google

dant les seves tropes. Totes les vaques me coneixien bé prou i les mudava de prats sul meu ordre sense que mai una sola se m'esgarriés. Una vegada un musurt ques perdia per la montanya me va trapar a la meu cabana i recordi que me va demanar què volria sere si tingués molt de sous. Mai que fos ric, li vai dire, volria pas cambiar de mestié: sempre pastor, pastor tota la meu vida, més que les vaques fossin meves i non pas dels proprietaris. I bé, ja ha vingut lo temps que cal pas me trecassar per donar pa a la famili nombrosa; me calria pas venir a montanya, més a mi és lo que me fa més pler, i si tinc pas prou de diners per menar tres-centes vaques meves, ne tinc per menar mitja dotzenota d'ovelles, i soc content i haurós.»

I n'era de feliç! Avent ben casat una seva filla a Perpinyà, al principi ni ella ni el gendre no avien volgut que tant vell s'estés en aquelles serres fent vida miserable. El pastor, durant el primer ivern, s'avia estat resignat a la vila; però quan va apuntar la primavera i desde lluny

Digitized by Google

va veure quel sol fonia les neus del Canigó, ell se va començar a migrar i a sentir totes les penes del trasplantat. A la primavera següent els joves van aver de transigir perquè no sels morís al istiu. De llavores ençà el pare s'està tots els istius a la montanya pasturant lo que vol, i en venint la tardor pren comiat de les serres fins a l'istiu següent i compareix tot aixerit i refet a Perpinyà a fer-hi ivernada.

Em vaig determinar de seguir amunt, perquè escoltant aquell pastor riscava de perdre-hi massa temps. Al anar-men no-s va oblidar de donar-me expressions per la meva familia *nombrosa*. Nombrosa era per ell el millor qualificatiu i el de més cortesia.

L'estreta vall que porta el riverol que ve dels gorgs és tota ella un tarter de granit, però en el fons corre l'aigua sobre un suau llit de molça. Després la vall s'aixampla, i a l'esquerra s'aixeca un serrat llarguissim tot cobert de bosc, d'erba i de mates. De sopte començo a veure blavejar el gorg Estelat. La sorpresa

Digitized by Google

produïda per l'aparició de tanta aigua en mig dels cims espadats s'apodera del meu esperit, perquè és una impressió inesperada ques grava fonda, fonda. No-m canço de mirar les llates bellugadices que l'airet forma graciosament a la vora on m'estic i les acompanya a l'altra vora: és un suau gronxolar que no arriba a onada. En alguns punts les aigues besen la roca nua. Un tronc d'abet colossal que les neus o el llamp han mort, que les ventades fortes han fet tornar blanc com el marbre, jeu surant demunt de l'aigua com una calavera abandonada. La soletat atreu i estemordeix tot a-l'ora en aquêt paisagte dantesc. M'ajec a la vora de l'aigua i em delito llarga estona contemplant are l'estany, are el cel, are les roques immenses, grises, enasprades. Oh! Que dolç és divagar aquí i en tal positura! Qu'ermós deu ser en una nit estelada veure com s'hi emmirallen les estrelles! Que bé s comprèn sent aquí, com la soletat és la mare de la por! Com la llegenda s'imposa! Un om la veu formant-se en el magí del pobres pastors isolats del món.

Digitized by Google

L'estany fa neixe sentiments de veneració i de respecte. An el qui s'hi ha trobat am tempestats de torb o amb el vent xiulant en fosca nit, li acut aclaparadora la paorosa idea de l'infern. Aquêt és lloc de bruixes i de diables. Un cop a l'any hi ve el rector de Noedes a beneïr-lo per allunyar-ne l'esperit del mal. Ningú gosaria tirar-hi una pedra per por de terrible castic: pot-ser se n'aixecarien nuvols prenyats de llamps i trons. Però m compareixen insidiosos el desig i la pueril esperança de que alguna cosa succeeixi, i, sense moure-m d'ajegut, maquinalment tiro una pedra i m'entretinc veient les ondereles que fa, i els cercols com s'engrandeixen, fins que desapareix a dins l'aigua...

Qu'és això? Una veu? M'aixeco tot seguit i escolto.

—Aaaaaaa!

Un vol de graules grosses i negres surt de l'esquerda d'una roca i em passa gaire bé sobre el cap am brugit d'ales i xiscladiça desentonada. Torno a sentir la veu:

Digitized by Google

—Aaaaa! aaaa!

Escolto, miro per tot arreu, i altre cop el silenci m volta. Asserenat, se m'esvaeix l'illusió estranya que s'avia apoderat de mi, i a-les-ores m'adono de quel cor me bat fortament. He tingut por.

La veu m'ha semblat venir d'una serra plena de bosc. Em torno a carregar la motxilla i m'hi encamino. Atravesso mil xaragalls, am tot el compte per no ficar-me de peus al llot o a la mullena, i emprenc l'ascensió. Mai recordo aver atravessat un bosc tant ple de brossa: tot són abets i rododendrons, l'arbre més gros i el més petit de les regions fredes del Pireneu. Enganyat per les distancies com sempre en les grans montanyes, mai acabo de ser a dalt de la serra: ja fa molt temps qu'he perdut de vista el gorg Estelat. Comptava am mitja ora de pujada, i mirant el rellotge m'entero de quen fa més d'una que pujo: ja som en plena tarda.

Els arbres clarejen i els prats clapejen. De prompte sento altre cop la veu, però ben aprop, i com una remor de brega.

Digitized by Google

Que deu ser? Dugues vaques corrent desenfrenades em passen per devant deixant-me esglaiat. Després, quan arribo fòra del bosc, en veig corre a colles, totes en direcció a la carena; altres vaques les esperen a l'altra banda preparades a rebre llur embat: el cap baix, les banyes enlaire, topen els amples fronts volent-se aterrar. No gaire lluny hi hà el pastor, que no para de cridar i de tirar-los rocs i més rocs sense reeixir a descompartir-les.

«Espanta-les!», me diu a mi, que no li puc ser de gaire ajuda.

Desde dalt de la serra tota la jaça s'ovira en una gran pendent inclinada. La brega sembla qu'ha parat. S'enretiren les vaques, més per donar nova embestida, i aquesta vegada són trenta o quaranta: les combatents d'amdós camps se reforcen. Algunes, tot brandant la cua com si la mosca els piqués, recorren tot l'ambit del cabal i porten el panic a les que encare pasturen tranquil-les i a les que babejen ajegudes: gaire bé totes pujen la pendent de prats, deixant quels vedells cridin derrera d'elles.

Digitized by Google

Són dos remats, un a cada banda de montanya, i, pasturant, pasturant i esgarriantse, les vaques s'han barrejat: el brau d'un cabal s'ha ajuntat am les vaques de l'altre, i les seves, ofeses, furientes, han emprès la batalla i porten l'avantatge. És a l'ora baixa, és al caient de la tarda: demunt la serra s destaca dels tons daurats del celatge que preludia la posta del sol, la silueta gegantina del brau, alt el negre cap portant la gran cornamenta, esbufegant d'orgull, bellugant indiferent la cua, quan a sota d'ell més cegues de gelosia les vaques se barallen, i són mes inutils els esforços dels pastors, i més tristos els crits dels tendres vedells. Elles xoquen enfurismades, mentres el goç de cada remat se llença atrevit a mocegarlos les cames. A la fi, cançat tal volta de la selvatica lluita que per mor d'ell se feia, devalla el brau de la serra reposadament i es posa aprop de la barraca: tot seguit les seves vaques paren la brega i, sotsmeses al llur rei, tornen a mastegar l'erba pel seu voltant; altre cop la carena separa, com abans, els dos remats.

Digitized by Google

M'acosto an el pastor, que segueix amenaçant a les vaques ja apaibagades, i a-les-ores m'adono del paisatge: a baix de la xamosa pendent de prats, dels que de tant en tant s'aixeca un pinaç, hi hà un altre estany d'aigues negres. El pastor, qu'és el d'Evol, me l'anomena pel seu nom: és el gorg Negre. De cap altre de la regió se conten més coses dolentes: ningú ha pogut mai indagar-ne la fondaria; les truites que s'hi pesquen, mentres les fregeixen s'escapen llar amunt i s'entornen al estany. Diu qu'una vegada, fa d'això molts anys, un pastor qu'am les ovelles era per aquêts indrets va veure sortir un marrà de dintre l'aigua que les hi va marrir totes i va tornar a desapareixe en el gorg. Acabats els mesos de pastura, el bon pastor sen va endur les fedes an el seu poble, i li varen fer anyellets blancs i *bels* com mai se n'avien vist. Agraït i cobdiciós, hi va tornar l'any següent, però allavores va sortir del gorg Negre el marrà, i al veure-l ovelles i anyells varen desapareixe dins l'aigua derrera d'ell.

Digitized by Google

El pastor d'Evol no és gaire agradós. És secalló i vell, molt vell, tant que quasi ja no pot fer-ne l'ofici. An aquêt el viure a la montanya no li ha encomanat la resignació que traspua la Natura. Que faci de pastor qui vulga: an ell altres oficis li aurien plagut més; oficis que no li aguessin exigit un treball tant pesat. Avui meteix, tota la tarda li ha calgut esgargamellar-se per la renyina de les maleïdes vaques. El pastor de l'altre cabal no s'hi cançava tant. Tots els anys de la seva vida n'ha fet de pastor, i sempre per força. L'ajuntament li dóna una miseria qu'am prou feines ne té per menjar pa i formatge. Ell, qu'ha servit set anys a la França, va anar a l'Africa amb el duc d'Aumale, va assistir a la presa d'Orà, i la França no s recorda més d'ell, i el deixa abandonat, trist, carregat d'anys i de miseria!

Mentres el pastor m'està enraonant aixís am tò de queixa no gaire apartats del tenebrós gorg Negre, la nit va omplint d'ombres misterioses les vessants i engrandint els boscos i tenyint el cel.

Digitized by Google

Quan dic an el pastor quel meu intent és d'anar a dormir a Evol,

«Hi pensis pas, — me respon; — s'hi posen tres ores llargues de camí i anit farà gran fosca. Dormiras am mi a la cabana».

Començo a sentir fret. En tota l'extensió quel cabal ocupa hi regna la quietut; les besties, ajegudes, reposen i dormen. Els estels brillen apenes; el cel, les serres, els prats, els boscos, l'estany, tot és negre, tot és una ombra meteixa. Del cel ha fugit tota la llum i la terra ha amagat tots els seus alegres colors: res no existeix. Impossible de coneixe els camins en una nit com aquesta: la fosca els ha esborrats. Vénen involuntariament a l'imaginació idees de singles i abims esgarrifosos, del caos, del anorreament...

Al cap de poca estona ja soc a dintre la barraca ajaçat demunt la palla; i mentres quel pastor, amb el goç al costat, atia el foc, que dóna relleus de nigromantic a la seva cara arrugada i a la blanca barba i cabellera, jo repasso les grans

Digitized by Google

impressions del die: les cambiants de paisatge a les diverses ores, els grans arbres, els tenebrosos estanys. Experimentantme a mi meteix, em delito pensant en el cançament, en la por, en el repòs. Després penso en els tres pastors qu'he trobat, tres omes duent la meteixa vida i tres caracters tant diferents qu'un món els-e separa. I, per ultim, penso en les vaques batallant dalt de la serra, com mogudes pels meteixos sentiments que fan batallar an els omes.

Digitized by Google

TOT FENT CAMÍ

Digitized by Google

Digitized by Google

TOT FENT CAMÍ

ALEGRE s'aixecava el die, com de festa. Les fondalades frondoses comunicaven llurs secrets a les regions de roques nues i espedades am remors agradables. Així la naixenta joia s'endinsava fins als recons més reclosos de la montanya.

Dominant aquestes delicades remors, per un dels corriols que menen de les jaces del Canigó als primers pobles quel volten, se sentia el brugit sec d'unes veus alterades.

Digitized by Google

La que més se feia sentir era la del vell pastor Jepic, fill de Pont de Molins, que s'estava a França desde qu'als seus vint anys va desertar per no servir al rei d'Espanya. La seva muller, la Teresa, que duia un bon feix de desques i una pesanta restellera d'esclops, de tant en tant s'exclamava am veritable obstinació de lo que deia en Jepic. Amdós anaven a fira a Prada de Conflent per a tractar de vendre-hi un vedellet d'ermosa planta que marxava devant d'ells seguit de la amorosa vaca.

«—I bé! Jo te dic que cal pas que t'escarracis, quen Farriol de Corçaví l'aurà pas a la nostra Catrineta. És pas per ell, i jo sé bé per què.

—Donc parla, ficut bergant! Diga-me d'un cop què te parei! És ben bé xò quens cal a nosaltros, tristos pastors, de la maridar am quelcús que tinga quelcom, qu'aja pas de se trecassar com los seus pares. I bé! Per què no-t plau?

—Bé u sabes prou! — deia en Jepic, sense girar la testa. — Perquè me recordi qu'era força més vei que tu quan ens

Digitized by Google

varem casar, i jo sé la vida que m'has regalat. Cal pas jugar la repetició. Les dònes, quan trapen marit vei, fan com les goces am los cans sanats, quels malmeten a queixalades.»

Venia una estona de quietut entre el mal aparellat matrimoni

El die era ja ben alt. Ja totes les remors concertaven, tots els murmuris amagats se deixondien: la joia de la matinada s'esbargia.

Un aire fresc somovia elegantment les fulles com aposta perquè s'espolcessin la rosada. A mesura quel sol guanyava camí, els singles mudaven de tons, mostrant relleus que la foscor amagava. Lo qu'era abans més alterós semblava are de bon trascar.

La Teresa tornava a la brega, sofocades les seves paraules pel gran feix que duia a l'esquena.

«—I bé! La Catrineta diu que se vol casar. I la minyona té ragó, qu'aprés a moltes passa el temps. Jo li parli del Farriol de Corçaví, que li porta llei, i està bé de cabals. I aprés tot, és pas tant

Digitized by Google

vei com això! I tu, ane qui te decantes, Jepic?

—Ho som pas pensat jo encare. Cal pas tanta de pressa! La Catrineta és bona i guapa, i li mancarà pas al seu temps un minyó trebaiador, i menaran mellor vida que sons pares.

Espia! A l'altro ban de la ribera passa en Marquillo de Glorianes ambe quatre vedells, si no m'erri. Aquei és un guapo minyó!»

Per un camí que voreja el torrent de Llec pel costat oposat al que seguien els pastors hi venia feia estona un jove ben plantat, vestit de festa, que menava devant d'ell quatre vedells rossos com l'or, d'ulls negres com la tinta, de morro tendric i nèt, enjogaçats, fent camí a saltirons secs i seguits, entretenint-se a flairar cada erba que penjava dels marges.

Tots anaven a Prada, i no varen trigar a ajuntar-se, com els camins, per una passera sobre el torrent.

«—Bonjurt, Marquillo!

—I donc, que també veniu a vila? A venre el vedell?

Digitized by Google

—L'amo vol venre la brava i tot.

—La brava i tot? I sembla bona peça!

—Si n'és de bona! Fa pas un bon pensament, l'amo, de se la venre! Manyaga com un ca, trebaiadora per la terra, cada any a-prenys i sempre forta, am santat per la regalar a totes les seves companyes del cabal. Si vegessis, Marquillo! Gica anar cada buina que ni les dels carlins d'Espanya!

—Vaca hi hà que dón a son amo mellor rendiment que dèu mojades de bona terra!

—Ja ho podes ben dire! Men recordi d'una, de quan jo era nin, que vaig sere un any bover cap a la banda d'Olot, qu'avia pagat an el seu proprietari la redempció del servici militari de dos minyons tant sols de la llogar pel *corre-bou,* qu'allí hi són molt afectats. I quan la vaca estava més enfutismada de la rabior de la brega, aguesses vist que l'amo s'hi acostava, i, tot la manyagant i dient «Pitita! Pitita!», se l'emmenava al cortal com un xai, més ell ambe la potxa plena.

Digitized by Google

I tu, portes bon bestiar!

—O! És força guapo!»

Conversant sobres de les besties arribaren a Taurinyà. A l'ostal varen menjar un bocí i beure un gotet de nogat, pagant en Marquillo. La Teresa s va poder desembrassar un moment de la feixuga carrega, i varen empendre de nou el camí amb un xic més de dalit.

En Marquillo anava endevant picant els seus vedells amb un branquilló de castanyer. En Jepic va restar un xic enrera per aver ajudat a carregar el feix a la seva muller.

«—Què diues!—li va cridar en Marquillo.—I la Catrineta? Encare té aquell visatge d'angels? Sé pas de n-on la seu treta aquella minyona. C'ê que té pas res de vós ni de la vostra dòna.

—A fe sens arretira pas gota. I el qu'és a caracte, té pas res de sa mare.

—I bé! Merci, mon marit!—va dir la Teresa, bromejant de mala gana.

—I fringaire, ne té pas cap?

—Sa mare li-n vol donar un que fa pas per ella. Mé... ací son jo per la

Digitized by Google

deslliurar, pobriçona! La Teresa no pensa qu'en un marit de sous: jo pensi que hi cal també un poc d'inclinació.

—Si me la vulguessiu gordar, balleu qualque die...

—Mira que si te prenc per la paraula!... Bé saps que pla m'agrades, tu, Marquillo!»

Aquêt s'avia avançat seguint els vedells. El sol ja era prou alt i començava a picar. El jove anava fent camí, ben llest, tot cantant.

Ja avien entrat al pla. Petites ondulacions del terrer separen els conreus ben regats, els camins són vorejats d'arbres frondosos, i al mig de la plana hi hà Prada la riallera, la vila major del Conflent.

Al passar vora l'enrunat monestir de Cuixà, convertit en pagesia, am son cloquer macís reposant sobre uns contreforts tant alts com la nau de l'esglesia, en Jepic va dir, cridant, an en Marquillo:

«—Tu! Són aquêts bergants de frares que se feien la vida regalada, ací dedins!

—Hi hà qui diu que tenien frareses

Digitized by Google

perquè res els hi manqués, ¡he, he, he...!»

Varen passar Codalet i varen arribar a la vila de Prada.

Els carrers tenien posat de festa. Un ferrer, entrant a la vila, que solia moure gran soroll tota la semmana, s'estava assegut fòra el portal llegint pausadament *L'Indépendant,* de Perpinyà. Devant de les quadres i estables hi enganxaven *charrettes* i *panniers* per als qu'anaven a passar el die a Vernet o a Molitg.

La Teresa s va dirigir a la plaça de l'iglesia a vendre els esclops i les desques a un botiguer. Els dos omes, amb el bestiar, anaren a la plaça ont aquêt se fira en la carretera de Perpinyà a la Cerdanya.

No avia passat una ora quen Marquillo buscava entre mig de pagesos i bestiar an en Jepic. Li va posar les mans a les espatlles i li va dir:

«—Jepic! Que me la gordeu, encare? Som fet bona venda, tinc calque lluisa a la potxa, un bon teulat, cortals i una poca de terra a Glorianes. Si-m voleu per genre, jo bé us vull per sogre.

Digitized by Google

—I cert queu vull! Sempre te som tingut per un galan minyó, i suara véns de m'ho demostrar. Jo som trist i pobre: tinc pas més per te donar que la Catrineta pelada. Mé... calla-te: si vols també la Teresa, ja ho sabes!»

Aquesta estava, com els omes, ben contenta: ja no pensava gens amb en Farriol de Corçaví.

En Jepic va vendre també el meteix matí la vaca i el vedell. A mig-die varen menjar tots ensemble convidats per en Marquillo, i poc varen trigar a sortir de Prada.

Tot fent camí, en Jepic estava satisfet per lo del casament i un xic cavilós pensant en la venda de la vaca, decretada en mala ora pel seu amo.

En Marquillo pensava en l'abraçada am que sorpendria a la Catrineta, abraçada que de segur no fóra la primera.

Digitized by Google

Digitized by Google

LA GUILLA

Digitized by Google

Digitized by Google

LA GUILLA

MANTET, el primer poble francès sortint de Setcases, és format d'un agropament de casalots d'aspecte miserable. Són vivendes d'un caracter tot primitiu que donen idea de la frugalitat de la vida en els pobles del cor del Pireneu. Al veure-les, un om pensa en com deuen passar-s'hi els dies rigorosos d'ivern.

Els moradors, encare qu'amb anomenada de rics entre els vilatges propers, són esquerps i d'aspecte brut, s'estranyen

Digitized by Google

de veure algun foraster quels demani quelcom; llurs fesomies semblen inescrutables, l'estatura és més aviat baixa qu'alta, i molts tenen goll.

Per això s'adona més, tot-om qui hi va, d'una casa més nèta que les altres, no fa gaire renovada, és a dir, que s'hi han omplert de calç els intersticis que queden de codol a codol en les parets foranes, i s'hi ha fet una pastera que treu sa conca enfòra el carrer. En els baixos hi hà corral i palliça, i en el pis, per on s'entra a la casa, no hi hà pas més qu'una llar bastant grossa am bons escons al devant; les vigues del sostre semblen cremades; a l'entrar s'hà de passar una bella estona abans no s'hi veu, tant és fosca i negra la cambra. Una porta sempre oberta deixa veure dos maciços llits de roure. Per les clapes de fusta nova s veu que s'han tapat les escletxes del paviment, que donaven massa pas al baf del corral.

Allí hi viu l'encís de tot el poble, l'unic perfil de dòna entre tantes cares sense expressió, que fa aturar al jovent que va de pas per Mantet. És de bona

Digitized by Google

planta, ulls grossos, nas correctissim, cabells rossos i un somriure qu'enamora. Fa dos anys que va perdre el pare, i are no queda ome a la casa, ja que no hi hà sinó la mare i una avia que passa dels vuitanta.

I

Era una tarda de Juliol i el sol batia de ple demunt els teulats de llicorella del poble. La Llucieta era a cullir trumfes amb el tramec en un camp que tenien en la pendent que va de la collada a Mantet, am les manegues retrossades, rebent la soleiada al cap i a l'esquena; a unes cent passes ressortia, lluïnt al sol, el blanc de la cofa i del troç de camisa que deixava veure la faldilla recullida.

Venint pel camí de Pi va apareixe en la collada un jove alt i de forta musculatura, ques destacava entre la silueta de les montanyes i la netedat del cel: anava a bon pas i cantant. Passats uns quants pins bords a les envistes de Mantet, i baixant, va entrar en la petita regió dels

Digitized by Google

conreus; es va adonar de la Llucieta, qu'estava d'esquena, i, parant la cançó, s'hi va acostar fins a fer-li un bon petó i una abraçada.

La noia s va girar mostrant la cara, de la que rajava copiosa la suor, i d'un aire entre agraviat i rialler va dir:

«—Ets tu, Zidro? I de n-on vénes?

—De veure els minaires de Sagorra. Digues-me suare en què pensaves?

—A fe, no pas am tu, brigant. Prou m'estava ataleiada amb el trebai.

—T'hi pas espantada am la fressa del xuclar?

—Massa, Zidro. És pas gaire bé de soptar una minyona d'aqueixa faisó.

—Mê... quant ens manca poc per beure a una meteixa tatza?

—Ho cregues pas, borratxot. Te cal mudar de vida. És pas fent la contrabanda quem traparas ane jo.

—Vaja, que si-t faig nosa men baixo al vilatge.

—No m'agrades ni-m desplaus. Massa ho coneixes, Zidro.»

L'Isidro acotava el seu cap petit,

Digitized by Google

rublert de pèl roig, i es posava a pensar. Mudar de vida! Era orfe, i lliure com l'isart; com ell saltava les timbes i s'amagava en les boscuries, i com ell s'exposava a caure a mans del caçador. Aquells instants d'angoixa aplacat a terra, cobert per les mates, ençà i enllà amagats els paquets de contrabandol, espiant si el guarda forestal o els gendarmes auran passat de llarg vora el seu amagatall, es tornaven de satisfacció en quant els avia fet escapar la presa. Així meteix en les afraus del Capcir, quantes voltes avia despistat als quel seguien a risc de trencar-se el coll!

Per cap diner del món auria cambiat aquella llibertat que tant s'avenia amb el seu temperament; mai auria vulgut esclavisar-se amb un ofici. I, sent així, s'avia enamorat! Un cop casat am la Llucieta, no podria trascar mai més per les montanyes, i l'idea sola de fixar-se en un poble fent de pagès o parant tenda li capgirava el cervell. Per altra part, ella no-l volia tal com era, i com l'afecte que la noia li duia no era dels que fan passar

Digitized by Google

per demunt de tot, podria molt ben ser qu'un altre se li emportés.

El fet era quel jove enamorat, en tant deliciós com indecís colloqui, va fer que la nòia abandonés la feina, i varen deixar amdós escolar-se els quarts i les ores tranquiles de la tarda fins ques va anar atançant el cap-vespre am majestuosa lentitut, dins d'aquell quadro grandiós, amb el poble al fons de la conca i els alterosos puigs per testimonis de llur amor, i l'immensa i llisa volta del cel per tot dosser; sens cuidar-se de si algun qu'altre caminer qu'anés de Pi a Mantet pugués veure-ls i bescantar-los pel poble.

De sopte la Llucieta va dir:

«—Me cal 'nar a cà meua.

—Te faré companyia afins abaix. Ho vols, Llucieta?

—Anem, tu meteix, Zidro.»

I anaven devallant sense apressegar-se, la noia am l'eina al coll i una faldada de trumfes, ell am la vara a l'esquena.

A poc a poc unes remors succeïen a les altres. Els grills començaven llur cançó, i de tard en tard se sentia el goç

Digitized by Google

d'algun cortal i crits llunyans de la mainada. La campana de la parroquia tocava a rosari.

Am menys d'un quart varen ser al entrant del carrer i es despediren sens donar-se la mà:

«—M'has pas dit lo que volria.

—Que vols saber, Zidro?

—Lo quet som dit tantes vegades: si m'estimes.

—Ho sé pas això, i, a dir-te cert, si ho sabés, poc t'ho diria. Què n'has de fer, brigandó?»

I cadescú va tirar pel seu camí.

El minyó cap a una casa que feien d'ostalers, a menjar un bocí i fer un sòn fins a la matinada, que volia anar a Setcases i a proveïr a Camprodon.

Al entrar-hi, l'amo, que també feia de carter, li va dir:

«—Ah, dropo! Te diuen *la Guilla* de mal nom, i a fe queu ets de fet, quens vols robar l'aviram del cortal nostre.

—Què vols dire?

—Creues quet som pas vist a la collada quan festejaves la Llucieta? No

Digitized by Google

ets de cap vilatge i vols t'emportar lo que ací tenim de mellor. »

L'Isidro no va contestar aquesta vegada, i això qu'en altra ocasió se li aurien encès les sangs am lo que l'ostaler li va dir. No pensava a-les-ores amb el carter.

Quan a l'endemà, ans de trenc d'alba, va sortir de la casa, en sent a unes dotze passes va eixir el carter a la finestra i, aixecant el puny, deia entre dents:

«—Maleïda au de pas, l'infern se t'emporti! No l'auras pas tu la Llucieta!»

II

Les tres dònes de câ la Llucieta s'estaven treballant a casa en la cambra de la llar: l'avia filant, la mare i la noia fent formatge. Demunt l'escon, a la vora de la vella, una gata negra hi feia un sòn tranquil tota arreplegada com una pilota. Una lloca amb els pollets trascava per l'empostiçat, i la Llucieta s cuidava de tant en tant d'un pollet avorrit, pot-ser

Digitized by Google

per aver sortit negre quan tota la llocada tirava a clar.

A lo millor el senyor rector va entrar, després d'un *Ave Maria* degudament respost a chor, i totes se varen enllestir a fer-lo seure.

«—Què vos porta per ci, mossèn Jaume?

—Auria assegurat que foreu a cacera: com abans d'aïre la van obrir i hei sou tant afectat...

—Bona gent, vinc de cacera an aquesta casa.»

El rector va pendre un aire volent dir quel portava assumpto formal, i, apoiant la barba en el bastó:

«—Vos volen penre la noia.

—Què dieu are? I donc què hi hà, mossèn Jaume?»

La Llucieta, sense mirar ni badar boca, anava exprement am les mans la nata per escorre el xerigot.

«—El noi Jiu, el carter, diu que la volria dur a l'altar. Per ma part trob qu'és bon partit, i d'altra part crec que ja s'ho tenen parlat ambe la Llucieta.

Digitized by Google

—I qu'està ben aposentat, aquei minyó. I bé: què hi diues tu, Llucieta?

—Ni m'agrada ni-m desplau, mare.

—Te dic pas això, burranga! Te dic si t'hi vols maridar.»

La noia va fer com si rumiés una estona, i, girant el cap a un cantó:

«—I bé: m'hi casaré.»

No va trigar gaire a donar-se l'assumpto per llest; se va parlar d'interessos, però tot seguit la conversa s va fer més general, se va parlar de les *grandes manœuvres* ques preparaven a Mont-Lluís, de la vaca que se li va morir an en Cisco del Rec, del mal causat per les neus de l'ultim ivern, i mossèn Jaume sen va anar a la seva feina, i les dònes restaren com si de cap gran cosa s'agués tractat.

III

El camí de Mantet a Nyer, passant pel corriol que queda a la vora de la Canal, se pot ben dir qu'és esgarrifós. De vegades se voreja un single espedat de

Digitized by Google

vint o trenta metres, i al fons remoreja la riera, mentres la banda oposada és plena de vegetació.

En un d'aquêts passatges se varen trobar l'Isidro, que venia de Nyer, i la Llucieta, qu'anava en direcció contraria.

«—Llucieta, vas a Nyer?

—O, i a Oleta.

—Me deixes fer com l'altra vegada quet vaig veure?

—Ho provis pas.

—No sies alarba: una abraçada i fòra.

—Ho vui pas, Zidro.

—Dingú ns veurà! Deixa fer!

—Deixa-m estar!

—Espia que porem rodolar tots dos a la ribera.

—Fores capable, covard!

—I a què hi vas a Oleta?

—A fer crompes per la noça.

—M'ho pensava, traidorota. Donc ja que no has d'esse meva, un petó, lo derrer, i prometi que mai pus te veuré la cara.

—Pot pas sere.

Digitized by Google

—Vols que te faci companyia afins a Nyer?

—Massa coneixi lo camí: sempre vai sola.

—També pories caure.

—Això tu, que sembla avui que portes un poc massa d'aniseta d'Espanya dejús la pell.

—Què diues, Llucieta? Donc, vinga un petó, i adéu per sempre pus.

—Mai!»

L'Isidro, que feia estona la tenia presonera de ses mans de ferro, sense gosar a besar-la, la va deixar fer sa ruta, i ell va tirar en direcció a Mantet.

Qu'estranya, qu'incomprensible és la dòna! venia a pensar am tot i l'imaginació d'ome de montanya. El pobre xicot anava apesarat, i, com més camí feia, més idees i coses estravagants se li encastellaven en el cervell. Se contemplava sol-i-vern, volent i tement arrelar-se en la terra; am barreja de desitjos i d'illusions diverses; am ferms i bons proposits sense poder-los complir; volent fer vida arreglada i rebelant-se-li tot lo ser an

Digitized by Google

aquesta idea sola. Els contrabandistes espanyols manejaven cabals, entraven al llur país sedes i velluts, bestiar; però ell, esquerraçar-se tant per una miseria! Després, pensava que pot-ser un die vindria el cançament d'aquella vida de montanyes i sobressalts continuus; però també coneixia que si l'aguessin tret del seu element s'auria anat acabant depressa, depressa. Se li agegantaven per moments els refusos de la Llucieta, es mirava com un ser rebutjat pel món.

Abans d'arribar a Mantet va girar en direcció a Espanya, endinsant-se per corriols d'ell ben coneguts fins a trobar el pastor d'aquell poble. Begué llet en abundancia i va tirar amunt, amunt. Va anar a tocar Molló, i es va quedar a rodar alguns dies per aquells pobles fins a la Cerdanya.

Un dels derrers dies d'Agost va entrar a França passant prop d'Angustrina, i, ben carregat de contrabandol, va tirar en direcció als estanys de Querlit amb el proposit d'entrar al Capcir.

Era de nit i tota la tarda avia estat

Digitized by Google

nuvol. Va començar a ploure fins a descapdellar-se una tempestat tremenda.

L'Isidro, avesat a altres de més fortes, va tractar senzillament de cercar una bauma per aixoplugar-hi els paquets que duia. Sense por de ningú, allà dalt, entre aquells cims, se posava a cantar ben fort, i semblava-li com qu'esbargia ses penes.

Mentrestant el trontoll de la tronada creixia, els llampecs ziczaguejaven entre la negror del cel, i, reflectint-se un moment en les aigues de l'estany Llat, enllumenant les llisquentes roques contra les que hi batia brunzenta la pluja, esfereïen les graules i els isarts.

La foscor qu'embolcallava aquelles regions era imponent i esglaiadora, quan no l'esqueixava la claror de la centella, i apareixia l'Isidro espitregat, foll, canta que cantaras, com rient de l'espectacle sublim de la Natura.

Al cap de pocs dies passaven uns excursionistes qu'anaven al cim de Querlit, i varen trobar uns farcells sota una bauma. Al obrir-los varen veure que

Digitized by Google

contenien xecolata, aiguardent i mistos.

El guia, furetejant per allí vora, va trobar un cadavre, i després d'examinar-lo una estona va exclamar:

«—*La Guilla!* Lo llamp l'ha mort!»

Digitized by Google

Digitized by Google

EL CORREU DE CAMPRODON

Digitized by Google

Digitized by Google

EL CORREU DE CAMPRODON

No avien sonat les tres ores del matí que ja esperavem sota el gran porxo de l'ostal de cân Resplandis. Com uns sorolls sofocats per la fosca d'allí dins se sentia la veu tendre de l'Estevenet, que desde la quadra deia *Xooo!* am tonada d'ome, mentres guarnia el matxo, i els cops de pota de l'animal al tenir-se de girar perquè l'empolainés un xicot que no li arribava a la gropa.

El pare del xavalet li anava donant ordres sense moure's del jaç am les mans

Digitized by Google

al clatell i els colzos enlaire; però el noi no-n feia cap cas i am posat seriós anava guarnint el matxo. Quan el va treure de la quadra li dringaven els picarols a cada estrebada per afermar-li els bultos. Un fanalot dalt d'un pilar escampava desigualment la llum en el porxo.

Com que no hi avia massa fato per carregar, aviat varem esser al carrer. No varem trigar gaire a trobar-nos fòra d'Olot i caminant en mig de la quietut més santa, fòra algun brunzit d'insecte entre la mullena de les fulles i el xiulet sec de calque gripau que semblava dur el compas d'un gran concert les notes del qual no-ns arribaven.

La munió immensa i vibrant d'estels ens acompanyava am les seves mirades encoratjadores d'amic. Entre les ombres de la terra sens confonia la forma de les mates, dels arbres i de les montanyes en mig de les quals marxavem enclotats. La volta del cel estelada, de llums que no illuminen, sens presentava amb una gran claretat, i es destacaven als nostres ulls com a figures conegudes les Cabrelles

Digitized by Google

i els dos Carros. Una estrelleta que lluïa demunt del cim de Sant Miquel ens assenyalava qu'eren quatre ores si fa no fa quan embestiem la vall de Bianya.

Al passar devant d'un casalot de la parroquia de Sorarrats, un minyó ben sapat, qu'aviem distingit pocs passos abans com una ombra negrosa en mig del camí, va entregar un pagès a l'Estevenet, va conversar-hi poca cosa, i sols varem entendre que al acabar el pagès va dir an el noi, com si parlés a un ome fet:

«—El sobrescrit fes-li a mans an ella meteixa.»

L'Estevenet li va respondre am formalitat, ficant-se la carta a la pitrera:

«—No basquejeu, Patllari.»

Llustrejava. Una aureola de color de rosa retallava la silueta de les montanyes per les quals els raigs del sol vindrien a abocar-se; però els estels encare lluïen. Sense donar-nos-en compte, es va anar esclarint el cel, fins que al empendre la pujada del Capçacosta ja era ple die. Després d'aver caminat tanta estona endinsats a la vall, quedavem embadalits

Digitized by Google

mirant les fondalades que s'extenien als nostros peus. La costa és dreta, llarga i empedrada. El matxo la pujava am pena i pausa.

L'Estevenet era massa formal pels seus dèu anys: una criatura tant entenimentada que no feia sinó arrugar les celles i cavilar. Apenes badava la boca, fòra d'aver-nos de respondre. Aixís és que no parlavem gaire i no feiem sinó contemplar la Natura, ocupació que mai cança.

Al preguntar-li de què avia mort una coneixença nostra de Camprodon, ens va dir:

«—De fer com el pare.

—I què fa el teu pare?

—Beu.»

Am quina concisió ens feia compendre el xicot el misteri de la seva familia!

Eren poc més de les vuit i el sol ja picava a l'embrancar amb el camí carreter de Sant Joan, tot rondinós de pagesos qu'anaven a vila, qui am cavalleria, qui am carro carregat de verdura i de gent. Les pageses, am cistells d'aviram, lluïen

Digitized by Google

els seus mocadors més virolats; però la nota més alegre de color la donaven les berretines, vermellejant tot lo llarg del camí. De tant en tant topavem am nombrosos remats d'ovelles, toses de fresc, qu'aixecaven nuvols de polç i baf de llana, amb els llurs pastors i rabadans, que, proveïts de capots i samarres, les duien a passar els mesos de calor en els pasturatges més alts. El Ter corria remorós.

Aviat varem esser a les envistes de Camprodon, qu'és com entrar a la vila. Ja s'hi sentia el brugit i l'animació de la festa. Era el dilluns de la segona Pasqua, i la florida de la Natura s retratava en l'alegria de les cares.

A la plaça hi avia gran gatzara. Una cobla estava contractada per tot el die: a les nou, a mig-die, a les tres i a les cinc. En aquell moment començava la segona tanda de sardanes. Els musics, asseguts en el balcó més gran de l'ostal, refilaven de valent, dominant tota la bellugadiça de la plaça. La sardana era de punt d'espera i donava temps a quel fiscorn i el cornetí sacsejessin l'instrument

Digitized by Google

per treure-n la salivera abans de preparar-se a bufar de nou.

La plaça, quieta, estava a l'espectativa; els musics tenien els instruments a la boca, el fluviol va donar el contrapunt, i va començar d'una embranzida la segona part, posant en moviment acompassat a una munió de barretines. Es feien molts rotllos. A la vora nostro n'hi avia un de petit format per una dotzena d'omes i una noia que ballava esbojerrada, trencant la nota seriosa de la sardana. El que tenia a dreta l'estirava cap an ell, i, sense perdre el compas, de tant en tant amb el peu li enredava les cames. El mocador, en el coll, li voleiava. Però varen venir uns passos curts am la llur formalitat, i la bellugadiça am qu'aquell rotllo cridava l'atenció s va apaibagar. La musica es va animar en els seus compassos finals, i els sardaners, amb un salt de tres que va fer fer més via a tots els rotllos, varen acabar picant a terra al meteix punt que acabaven els musics de tocar. Molts s'aixugaven la suor. El company de la noia la va aixecar, com si fos al ball francès,

Digitized by Google

i va donar mitja volta amb ella en l'aire.

L'Estevenet, que desguarnia el matxo a la porta de l'ostal, se va girar de cara a nosaltros, que no n'erem gaire lluny, i, signant-nos-la, ens va dir:

«—Goiteu-la! Com ha sardanejat! Pobre Patllari! No l'hi donaré pas jo, l'escrit.»

Digitized by Google

Digitized by Google

LA RELLISCADA

Digitized by Google

Digitized by Google

LA RELLISCADA

SEMPRE tant garbosa, tant bonica!

—Aire, Roc! Vés cantant, qu'això m'agrada.

—I si t'hi afegís la lletania, repitera?

—Pot-ser men cançaria si tant ne fesses.»

La Madalena i en Roc es miraven i remiraven ben embadalits; es posaven serios a estones, fins qu'esclafien a riure. Hi trobaven un benestar en contemplar-se! S'hi sentien tant feliços en aquella ora tebia, passada ja la forta soleiada

Digitized by Google

d'un die d'Agost xafogós, en que l'astre, com cançat d'entontir la terra, permetia qu'un lleuger griso gosés a aixecar-se, tot enllumenant perxò am tot el foc de la mitja tarda!

La noia, de cabell roig i cara pigada, de faccions mig grolleres mig correctes, vessant-li la vida pel seu respir atrafegat i formes plenes, duia un cove de roba per rentar apoiat al costat dret, agafada la nança amb el braç estirat. En Roc pelava un plançó tendre amb el ganivet, portava sarró a l'espatlla i escopeta a l'esquena. Un perdiguer de bona mena s'abeurava assedegat a la riera.

Aquesta, no gaire lluny d'allí estimbada pel salt de Sallent, s'escolava entre rondinosa i tranquila, destriant-se tot sovint permor dels arrodonits palets, prompta a banyar Sant Privat i, engruixint el Fluvià, la rienta plana d'Olot.

«—Mira, Roc: are va de bo.

—De bo, de bo?

—No és cosa de riure. Com és que m'entabanes així, si saps que no-ns podem apariar?

Digitized by Google

—I qui t'ho ha dit això?

—Penses que no ho veig que no soms l'un pê l'altre? Si jo no agués sét tant pobre...

—Poc t'auria vulgut llavores, Madalena. Si a mi m'agrades are, aixís, tal com ets, així meteix, venint a rentar a la ribera, sota l'ombra.

—Ah traidor! Que bé ho saps quem tens gonyada!»

Deixava el cove demunt l'erba la noia, i, ja agenollada, s'apariava a rentar, amb una deixadesa als braços, una frisança tota ella que se sentia, que no era bona per aixecar el picador.

«—Que poca aigua baixa avui!

—No gaire.

—Mira, mira que n'hi hàn! Que petites, petites!

—Les truites, oi? Que menudes! Ui, com ne surten! Au! No les faces fuge!... Ei, que m'esquitxes picant així a l'aigua amb el teu bastonet!

—Si és lo que vui, dòna! Calla: ja t'aixugaré jo.

—Està, dolent! Les noies són mira

Digitized by Google

i no-n tocs!... Està, les mans!... Tota m'espantes quan te poses així! Després vols quet cregui lo quem dius!

—T'espanto? I dôs, què diries d'aquell ereu de les Planes, qu'empaita a totes les fadrines que passen pel seu bosc?

—Que deu ser un galan company de tu. Fes-te enllà! No-t crec, no-t crec gens de tot lo quem dius! No t'estimo, no t'estimo, no t'estimo!

—Jo sí, jo sí, jo sí!» va fer-li a l'orella el jove, a punt d'anar-sen, després d'aver tirat uns quants rocs al riu, que van enterbolir l'aigua i omplir d'esquitxos a la Madalena.

«—Plaga! Més que plaga!» anava dient ella, boi girant la cara per mirar-lo fugir cap a la montanya, mig-rient-li els ulls i els llavis, tota goig, ubriaga d'enamorament, i mandrosa, ben mandrosa de fer anar el picador. De cop es va posar a la feina i va trobar un xic de gust a tocar l'aigua, a aguantar força estona a dintre el riu les mans i els braços arremangats, i a contemplar-sels així. A poc a poc li van venir més ganes d'escorre

Digitized by Google

i d'espreme la roba, i com no n'hi avia gaire, tot just començava el sol a pondre-s que ja la Madalena se'n tornava a Sant Privat.

El minyó va enfilar costa amunt en direcció a la Mare de Déu de les Olletes.

La tarda queia. Era l'ora suau en que tot s'adona de quel sol va a la posta i les remors s'endolceixen, s'encanten. De l'inclinada catifa de prats se n'aixecava un alè tranquilisador; de l'immensa fageda de Puigçacalm, quels volta en anfiteatre, en devallava el delitós misteri de les ombres de la nit.

En Roc guaitava parpellejar el primer estel. Va veure venir de lluny a l'Andreu pastor, que tornava de peixe algunes vaques de Sant Privat. Anava, com sempre, esquerp, amb el bastó ficat pel coll de l'ermilla, les mans a les butxaques i les barres lligades amb un mocador brut i fastigós per cobrir un mal que continuament li supurava. Quan el pastor, amb el seu aire surrut i sense badar boca, va passar pel costat del Roc, aquèt va

Digitized by Google

pensar amb el mal de l'Andreu i va sentir una sensació desagradable.

En Roc avia eixit de la Pinya, on son pare hi tenia una regular eretat, amb intenció d'anar a cacera, oberta la veda de pocs dies. Li plavia sempre festejar alguna noia dels pobles de la rodalia, sense mai tirar res endevant i amb el sol intent d'entretenir els seus divuit anys de pagès ben acomodat. Are entabanava a la pobra Madalena, guapa moça sense cabals, que vivia a Sant Privat am la bona de sa mare, dòna de mitja edat que no gastava salut.

Caminava el jove montanya amunt am bon delit. Deixada ja la regió dels prats, va passar amb un xic de basarda per l'alterós i amagat paratge ont hi hà el santuari de les Olletes, i ja plena nit va arribar a dalt a Santa Madalena.

Els ermitants, amb alguns omes que tenien a treballar les terres, s'empassaven el farro boi conversant, quan en Roc va treure el cap en la fumada cambra. Tot-om se va girar, fent-li lloc a l'escon. Ell se va treure del sarró alguna provisió,

Digitized by Google

ques va menjar am força gana, i va xerricar, d'un porró que li va acostar l'ermitana, un trago de vi verd del més aspre.

L'abitació no tenia altra llum que la de la llar, que donava una claror groguenca a tots els que s'hi acoblaven a l'entorn, com ombres malaltices. Un dels omes va coneixe an en Roc per aver treballat a la Pinya. Aproposit d'això, la conversa va girar sobre la seva eretat, i, generalisant-se, sobre lo tardà de la séga en aquells alts paratges permor del fred.

Eren nou ores ben tocades quan tots se varen donar la *santa nit* i es prepararen per anar a jeure. Al sortir del baf i del fum de la cambra, una alenada frescoia de la nit va batre a la cara an en Roc i an els omes, qu'anaven a dormir en un cos d'edifici separat que servia d'estable i en el que hi avia guarnit un terrabastall fet de bons troncs de faig. L'ora era esplendida, la quietut imponent. La lluna, an el seu ple, esclaria totes les fondaries que desde allí s'oviren. L'esquarterat puig d'enfront de l'ermita, als tocs del

Digitized by Google

clar de lluna, semblava ben bé lo que la tradició hi vol veure: un munt esgarrifós i colossal de cranis umans eixint de lo més pregón de la terra. Les veus eren febles, tenien percussió metalica.

«—Hi vols venir, Andreuet, a dalt a Puigçacau a punta de die?

—Això pla! Però valdria més ser-hi a l'eixida del sol.

—Dôs, ja està dit! A veure qui primer es desvetlla.»

I en Roc i el menut de l'ermità varen convenir de pujar al cim abans de trencar l'alba. Amb el trepig dels omes al pujar al terrabastall i la fressa que cadaú feia a l'ajeure-s, alguna bestia s despertava. No avia passat mitja ora que tots dormien com un sòc.

An en Roc, am tot i dur bona sòn, el desvetllava el més petit soroll: un dring d'esquella, el mastegar acompassat de l'euga, els roncs seguits d'algun ome. Aquestes estones pensava am les galtes de la Madalena i no trigava a adormir-se; però tenia un sòn prim. A lo millor, després d'un xic de desvetllament, se dis-

Digitized by Google

posava a aclucar els ulls, quan se va topar am l'Andreuet que li encarava el fanal. Ja era ora. Am tot i aver passat la nit neguitosa, no-s trobava cançat. No-s donava compte de que fes sis ores desde ques va acotxar: li pareixia que tot just s'hi posava. Desemperesit, es va enllestir a baixar.

Ja no hi avia claror de lluna: la nit era negra com gola de llop. L'Andreuet va bufar la llanterna i la va penjar a un clau an el qu'apenes arribava.

Es varen posar en marxa. El goç anava una mica pesat. Quasi se sentia fred, i feia tanta fosca que, si en Roc hi arriba anar sol, no auria pas trobat el camí.

«—I sou de la Pinya i mai heu pujat a Puigçacau?

—Mai.

—Dôs, ja us plaurà. Desde el cim, i si el die és ben clar que no hi aja gota de broma, es descobre tota la terra.

—Que va de bo?

—Així u som sentit a dir.»

El bailet anava llest, i en Roc el seguia

Digitized by Google

boi palpant quan el pas era dolent i el camí estret. Al cap d'una estona de silenci va dir-li l'Andreuet:

«—Are, força compte, que passem els Irisais. Si peguesseu relliscada, pot-ser fariau tocar a morts.»

En Roc va passar ben amatent, venint-li a la memoria les barres i el mocador brut de l'Andreu pastor.

A les quatre i mitja varen assolir el cim. Amdós se sentien freds i umids. S'assegueren en bon lloc, i es varen fregar les mans, esperant que puntejés el die.

Eren ben prop de les cinc quan va començar a llustrejar per la banda de marina. Aviat els prims tèls de boira varen ser esquinsats i esvaits: un raig de claror entelada va arribar fins als peus den Roc i de l'Andreuet, omplint d'esperança les valls i les montanyes.

«—Goiteu! Ja s comença a veure la lluna del sol! Am quina majestat s'aixeca! Fa?»

En Roc contemplava el naixement del die tot encantat. S'aixecava un jorn serè, benigne.

Digitized by Google

El disc lluminós sortia d'entre les aigües com una aparició desitjada, allí a l'oritzó, lluny, i avassallava planes i comes, valls i turons, escampant la vida am la claror. Tot s'animava al contacte de la llum, la Natura s'hi rebejava am delicia, en tant que la nit fugia depressa envers ponent. En Roc es mirava un insecte reblincar-se en una tija, un moixó saltironar nerviosament, reposant de cada vol am mil postureries.

Llençava la vista al panorama. Qu'extens, qu'hermós! La conca d'Olot, frondosa i conreuada, am l'alegre vila blanquejant de caseriu enclavada en mig dels extingits volcans Montolivet i Montçacopa, ques veien petits; la regió de les Preses, un temps amarada d'aigua, amb el Mallot per illa; la pedregosa extensió del Bo-de-tosca, com una gran ciutat en ruïnes; l'alterós vescomtat de Bas, ple de records d'istoria patria; i el gai Fluvià, atravessant-ho tot, am tous d'arbres que marquen el seu curs capritxós. Allà, al fons, la mar lluenta i el macís de Sant Salvador amb el Cap de Creus, que s'hi

Digitized by Google

endinza; la Mare de Déu del Mont i el Bassegoda, amb els seus pics enasprats; tota la regió volcanica de la Cot, Santa Pau i Vall d'Ostoles, amb els craters del Croscat, Santa Margarida i Font-pobre; més ençà, la serralada del Corb, com una onada revolta; envers ponent, Collçacabra, Rocacorva...

L'espectacle captivava. Tots dos s'estaven prou quiets, sense moure-s del cim.

«—Que hi pujes gaire sovint aquí, Andreuet?

—Un cop qu'altre: quan vull saber que diuen pel món. Què hi va que no avieu mai vist tan de país?

—En bona fe que m'ha agradat.»

Després d'una ora bona de contemplació, varen determinar de baixar. Al cap de poca estona de marxa se separaven. El noi de l'ermità, d'uns dèu anys escassos, espigadet i aixerit, a bon pas sen va tornar a cà seva. En Roc es va endinzar en la fageda. El perdiguer anava ensumant, fent i desfent camí, remenant la cua; el seu amo anava distret; les mates de ginebrons li entretenien les cames; alguna

Digitized by Google

branca de faig li pessigollava la cara, li tocava la berretina; la terra era relliscosa per les fulles caigudes, amarades de mullena matinal, i per les clapades de molsa umida i crespadeta que cobria el rocam.

Soptosament es va adonar de que el goç no era prop seu. El va cridar: «—Té! Romeu, téééé!» i no compareixia. La fageda s'anava esclarint. De cop es va trobar devant la roca completament nua, sense una mata, sense un bocí de molsa: era llisa i immensa de per munt, i a la banda de sota seguia grisa, rasa, fins lluenta, en pendent gaire bé vertical fins a una fondaria espantosa. Va regoneixe els Irisais, qu'avia passat encare nit am l'Andreuet. A-les-ores els avia atravessat am mitja por, suposant que tenia la timba als peus; els avia vist de lluny força vegades: are sen feia carrec. Buscant d'ací d'allà, va trobar un camí estret tallat en la roca. Era a mig passar-lo, quan el goç li va compareixe adalerat, festós, amb un pam de llengua enfòra, a enredar-se-li entre les cames. En Roc el va maleir en aquell mal pas.

Digitized by Google

Al arribar a l'altra banda va veure, am sorpresa, que la bonica Madalena l'esperava, riallera, recolzada a un arbre i a terra un cistell curull de gers.

«—Tu per quí, Madalena?

—So vinguda a culle gers per portâ-ls demà a vila. Te som conegut pel goç i et som sentit quan el cridaves. M'estava ben distreta, quan el som vist al meu voltant fent-me festes i remenant la cua.»

En Roc se la mirava de fit a fit, tenint-li agafades les mans, bullint de desitjos i de felicitat. A poca estona va esclatar un petó com una brasa de foc sobre els llavis de la noia, i l'anava a abraçar am posat de fera. La Madalena, soptada, espaordida, s'esmunyia d'entre les seves mans, escorrent-se d'en mig dels arbres.

Al fugir es va trobar un peu en fals, li va relliscar l'altre, i es va veure en mig de la penya devallant pel seu propi pes. L'abim l'atreia, perdia la testa; però s'arrapava fortament amb el peu: l'espardenya la salvava de lliscar més depressa. La pendent era molt forta, les faldilles se

Digitized by Google

li aixecaven un xic, els muscles de la cama feien un esforç suprem. Després, al trobar la roca gaire bé vertical, va caure de l'alçaria d'uns vint pams, quedant sobre un corriol tallat a la penya bon troç avall, erta, estebornida, desgraciades les mans, àmb un trenc al cap, del que rajava a dolls la sang.

En Roc, contrariat, covard sempre, va fugir bosc a través com el Caim del Genesi, en lluita la seva conciencia amb el seu temperament.

La Madalena no va ser recullida fins a la tarde pels ermitans de les Olletes, que la varen portar a Sant Privat, ajudats per algun vei. Semblava morta. Lo que va arribar a fer la bona gent per a retornar-la abans de dur-la a sa mare! La bona dòna s creia tornar-se boja al veure-la. Quan la noia va revenir, continguda l'emorragia, un xic refeta de la gran feblesa, es va sentir uns dolors terribles a l'anca dreta. Tot-om va creure que hi avia fractura d'un òs, i es va fer venir un pastor de Camprodon de molta anomenada, qu'am masegaments i emplastes li

Digitized by Google

va adobar bon xic. Un metge d'Olot, al bon trot d'una euga, venia de tant en tant a curar-la. La pobra mare va escurar les engrunes del sac fins a la miseria.

Passats dos llargs mesos, un bon matí d'un diumenge de Novembre, fred però ermós, la mare i sa filla, tot coixejant, seguides d'algunes dònes de Sant Privat, varen pujar a les Olletes a oferir una presentalla a la Mare de Déu, descoberta, com canten els goigs, en aquells alts paratges d'en Bas.

Desde allí la Madalena va poder veure enfront la clapa nua dels Irisais, entre els boscos mig despullats a punt de rebre les nevades. Es va mirar la cama coixa, va pensar amb en Roc i no li va desitjar cap mal.

Are s trobava refeta, el seu esperit sel sentia serè i tranquil com aquell diumenge en que, al reveure la Natura, plena de devoció, anava a donar mercès a la Verge per aver sortit tant bé d'aquella mala relliscada.

Digitized by Google

EN PO

Digitized by Google

Digitized by Google

EN PO

Al bell mig de la plaça de Vernet hi avia una alzina de brancam molt extens; un pedriç desigual que voltava la robusta soca era punt de reunió dels jaiets quel pes dels anys ha invalidat per al treball, dels musics en dies de balles, o d'algun xerraire o peroler gabaig un die qu'altre.

Desde bon matí fins al caient de la tarda s'hi veia sempre an el vell Po, en *Picafigues,* que li deien, el més antic i rònec personatge del poble, l'unic que

Digitized by Google

portava encare berretina, jurant no dur mai ni aver dut altra lligadura.

Entrenyorant-se del treball, que l'edat li impedia de fer; l'esquena corva de tant aver-se ajupit de cara a la terra; les mans encarcarades de sempre agafar eines dures i que ja am dificultat podien sostenir el gaiato amb el qual s'aguantava; i, sobre tot, la falta de l'ull dret, vuidat amb un resquill de cavec que duia a la mà en un mal salt d'un marge; allí, sota l'alzina colossal, passava les llargues ores del die, i s'entretenia durant les de mercat am la bellugadiça i disputes de les dònes que compren i vènen, i tot lo die amb els jocs i crits de la mainada i am les llocades que sempre picotejen i saltironen per la plaça.

Però tot s'ho mirava boi trist. Sols alguna vegada s'animava tot ell, i la seva cara revellida i arrugada s retorcia rient, passant-li el llavi de baix per demunt de la boca desproveida de dents, per fregar-li la punta del nas. Era quan, voltat de quitxalla, tenia a tot el rotllo boca-badat cantant cançons dels seus bons temps de

Digitized by Google

jove, ell qu'avia sigut el millor cantaire del poble. Donava gust sentir-lo, amb aquella veueta qu'apenes s'oïa a dèu passes, la cara sempre riallera i repetint la tornada am mimica de braços i bastó.

La fama de cantaire la tenia ben escampada pel poble, i fins per tots aquells rodals. El jovent, que ja sols canta motius d'opera comica o imnes patriotics i pretenciosos d'una patria gran i lluny i més o menos convencional, l'escoltava am respecte entonar aquells aires de la terra que responien a un sentiment d'una patria de debò.

Així va ser com una tarda d'istiu m'hi vaig acostar. Poc varem trigar a fer-nos amics, jo amatent a arreplegar noves cançons, ell cantant boi alegre al principi, un xic cançat al cap d'una estona am tot i animar-se sovint xerricant d'un porró quem va exigir de pagar-li i que tenia al costat en el pedriç.

Desde aquell molts dies ens varem veure i feiem estones llargues dessota l'alzina. A lo millor tenia un die tonto, que se li podia ben excusar, i em repetia

Digitized by Google

am tossuderia cançons que ja duia apuntades. Però am tot i això, quina florida arreplegadiça! De les flairoses i tristes *Montanyes regalades,* quantes delicioses versions! I, després, el *Pardal,* el *Rossinyol,* i moltes de fresques i no publicades, i corrandes, sobre tot corrandes, dominant-hi la nota un xic grasseta que respon als gustos i llibertat de costums del pagès, i que, amb aquella despreocupació propia de la gent del camp, el bon avi repetia am fruició i en feia broma a la mainada i fins a ses nétes.

Alguns dies de pluja ns reuniem a casa d'una de les seves filles. Allí, també amb el porró demunt de la taula, anava cantant sempre, perdent el fil a lo millor, mitjes cançons, unes am tonada d'altres, amb un luxo de variants qu'aurien sigut la desesperació d'un folklorista dels que prenen nota de totes les modificacions que cada boca imprimeix en la transmissió oral. A poc a poc s'anava acostant la mainada de les cases veïnes, i la mestressa, que trastejava per les cambres, sovint s'aturava dreta a la porta.

Digitized by Google

D'aquelles sessions ne conservo un agradable recort. A força de veure-ns i de conversar va neixe una corrent de simpatia entre ls dos, quan un die, am cert misteri, me va dir d'anar-lo a veure a cà seva per a tastar-hi un ranciet que tenia molt ben desat.

La població vella de Vernet està asseguda en la pendent d'un turó cimejat per les runes de l'antic castell que dreça encare sa torra alta i ardida. Vora el castell s'aixeca l'iglesia parroquial, romanica.

Allí dalt s'estava el bon vell, en la casa més pobra i mesquina de les que volten el castell esfondrat. Una cambra baixa am llar petita, taula, tres cadires, i una caixa en un recó; ran de la porta, una escala de fusta que conduïa a un terrabastall sobre l que hi avia una marfega i palla. A baix, dret, gaire bé s tocava al sostre.

Més si la casa era pobra, la vista que desde la porta s disfrutava no podia ser més esplendida: sense cap paret que li fes nosa, desde allí s veia la massa imponent del Canigó am vesta blavosa i cimera nevada, destriant-se en petites valls,

Digitized by Google

formant deliciosos replecs curulls de verdura, fins arribar an el turó de Vernet.

El die que hi vaig compareixe, el bon jai em va fer seure, va treure d'un armari de la meteixa paret una ampolla i dos gots, am penes i treballs els va fregar amb aigua del canti, i els va omplir fins a vessar d'aquell vinet que tant s'estimava.

Varem trincar, i, després d'aver begut el primer glop, me va dir am veu tremolosa:

«D'ací endevant, ja qu'has begut a cà meua, te vull dir de tu. Me semblarà quem sigues fill.»

El bon ome semblava emocionat al dir-m'ho. Després de beure i d'aver conversat poca cosa, varem posar les cadires fòra la porta, i encare més muts contemplavem l'espectacle ermós que devant dels ulls sens desplegava.

Queia la tarda d'un dels derrers dies de Setembre. Després d'una semmana de bromes i borrasques, el Canigó va apareixe molt avall am ruada blanca, i ja feia dos dies que duia la cresta tota nevada per a no fondre-s fins a l'istiu vinent.

Digitized by Google

Jo me n'avia d'anar al cap de pocs dies. El vell va començar a parlar am tò greujós:

«Lo bon temps s'acaba, l'ivern se va acostant; més, pensis pas que me faça por! Sóc molt vell; sé pas si per Sant Joan vaig tombar els quatre vints dinou o bé els cent. Puc pas treballar, puc pas fer res, me migri, m'anyori. Les filles prou me porten per menjar, més això me fa pena.»

I trencant de conversa:

«¿Creuras que cada matí, i al vespre, abans de jeure, aig de guaitar-mel lo Canigó?» I llevant-se la berretina: «Veus? Tots dos tenim la testa blanca, i vivim l'un enfront de l'altre: això fa que som amics de temps. Ell és molt vell, però viurà sempre: jo belleu demà, belleu dins calque semmana, m'auran de dur al Campu Santu. Tu ten vas a Barcelona. Deu ser guapo allò! Si tornes l'any vinent i pujes ací dalt, lo Canigó el veuras al meteix lloc, més lo pobre Po te pot pas dir a reveure! que hi serà pas pus.»

Digitized by Google

Digitized by Google

L'IDILI D'EN JANRET

Digitized by Google

Digitized by Google

L'IDILI D'EN JANRET

La ramada s'escampa un quart d'ora al vol de la barraca, en l'espaiosa jaça de Cadí. El sol a poc a poquet s'ajoca, i mentre s va acostant la nit, la quietut s'apodera d'aquelles valls i calmes. Un vent fi i tallant que se sentia xiular entre les mates de pentecosteres i que feia queixar els abets gegantins, es va apaibagant, apaibagant a mesura qu'enfosqueix.

Ja sols interromp la tranquilitat de la serra algun qu'altre sò d'esquella del ramat que s'ajunta o el lladruc atrevit del goç

Digitized by Google

qu'empaita a les besties que s'esgarrien.

Encare queda alguna vaca enderrerida que, seguint al vedellet enjogaçat, s'enfila costa amunt en un bosc d'abets que limita la plana; i en Martinet li crida, tot etgegant-li un roc:

«—Ta-rodona! Llamp te mati! Vina ací baix.»

El sol ja és post, el cel és negre: unes ombres misterioses, a grans clapades, difumen per graus arbres i penyes i ocupen les frondoses fondalades i esborren les singleres.

El ramat ja és aplegat entorn de la cabana, cada bestia cerca la posa per ajeure-s. La goça, la Pastorella, passa el derrer tom de vigilancia al cabal, i se n'entra a la cabana, que fuma ja fa estona; desde fòra l'entrada se sent espetegar la llenya seca que crema. En Martinet hi entra amb una olla de llet recent munyida i s'ajeu demunt la palla al costat de son pare, qu'atia el foc.

Es llesquen un pa i s'hi trinxen una ceba cadescú amb el ganivet quels penja del gec de pell; derrera d'això, formatge,

Digitized by Google

sopes de llet i... bon profit i a jeure. De tot sen fa la part per la Pastorella. Ja diu sovint en Janret quan algun qu'altre excursionista que puja al Canigó el troba d'estada a Cadí:

«Jo som lo pastor, i com Déu se me va emportar la dòna al donar-me en Martinet, la goça fa de pastora. Ca·més sossegat s'és pas mai vist, mê... també és valent quant ho cal sere. Té, Pastorella, té! Empassa-t aquei paper quels mussurts hi han embolicat lo cambajó. Llampsis! Quina primor!»

Els dos pastors s'enrotllen en llurs mantes i s'ajeuen demunt la palla; la goça, als peus del amo. El foc segueix espetegant i tirant amunt les flames cap al forat del sostre, algun branquilló massa tendre confós entre la llenya treu una brumera com si escupís la sava.

Boi embolicat, en Janret parla a son fill, que l'escolta tot arrupit.

«La fred deu apretar defòra per lo qu'ací dedins se fa sentir. L'Octubre és traidorot i poria sere que dins poc comencessin nevades fortes. Fa dies que la

Digitized by Google

broma no deixa el pic de Set-homes: avui se n'és allunyada, i ha fet més fred que mai. Una semmana més, llampsis! i sens acaba l'estada a la montanya aquest any de Déu. Nos cal mudar de prats i el pa nos l'hem menjat tot. Demà matí baixaré a Vernet i tornaré demà passat ben aproveit. Tu menaras el cabal a una altra jaça. Belleu si anesses a Pla Guillem? A Balaig deu aver-hi el cabal de Taurinyà, i els de Corçaví i Vallmanya deuen ser de Prat Cabrera ençà. Sí: a Pla Guillem serà vuid, i és més aprop. Vés-hi demà a trenc d'alba, emporta-te l'espartina que resta, i cap al tard ja hi podes sere ambe la ramada. I bé, are, santa nit, i bon goig que hi aja sòn.»

Els pastors no triguen gaire a adormir-se com un sòc: el foc va minvant. A fòra, rebent demunt l'aire glaçat de la nit, els doscents caps de bestiar també dormen. Tota l'extensió de Cadí sembla ensopida, el griso tallant lo unic que viu.

En Janret, si somia, deu somiar el seu fill, en Martinet, la nina dels seus

Digitized by Google

ulls, que té traça pera tota mena de feines del camp i moltes altres, i que, en quant a lletra, no l'avantatja el rector del poble.

En Martinet a ben segur que somia, i quels seus somnis són dolços. Am tot el foc dels seus divuit anys ha posat l'afecte a la filla de la Llucia del Molí, una noia de quinze anys, rossa com els rostolls, vergonyosa que no gosa ballar ni cantar corrandes, retreta am tot-om, i que, sense donar-sen compte, sols ha sigut expansiva amb en Martinet desde qu'és nada. El pastoret no se sent am prou vocació per la vida de montanya: no-s podia avesar an aquells mesos passats dalt de les serres, lluny de tot-om, en contacte amb els abets altissims i les albes roques d'aquelles regions, mentrestant quel jovent s'estava al poble i passava divertit els diumenges i les diades del quinze d'Agost i vuit de Setembre. Per ell semblava feta aquella versió de les *Montanyes regalades* que sovint cantava a tota veu en mig de la quietut d'aquelles valls, quan deia:

Digitized by Google

Si ne som caigut malalt
d'una crudel mala gana;
ningú no-m coneix lo mal,
ni metges ni apotecaris,
sinó una nina que hi hà
que l'amor men té robada.

En Martinet s'anyorava i entretenia les llargues ores treballant esclops i culleres, o bé conduint el cabal d'una jaça a l'altra, pensant en quan se casaria am la Julita, que s'estimarien força, qu'ell començaria fent de marxant i acabaria parant tenda a Prada o tal volta a Perpinyà.

Quan a l'endemà l'alba va llençar tot just un bri de claror per les escletxes de la porta barrada am flairosos troncs de pi, portant un nou die fred però clar i serè com si fos de Juliol, es varen deixondir a-l'ora els dos pastors. En Janret va sortir a fòra, va mirar la volta ont encare hi lluïen els estels esporuguits per la naixenta claror del die, i va dir alt:

«Són més de sis ores. Hem dormit molt de temps.»

A mesura quel sol s'aixecava, la rama-

Digitized by Google

da pareixia tornar a vida nova: totes les besties mugien, les vaques giraven la testa, llençant llambregades amoroses a llurs vedellets, que començaven a trascar per l'erbam; i la Pastorella, amb el seu collar de punxes, corria, boi lladrant, tot l'ambit quel cabal ocupava com per a regoneixe si hi mancava alguna bestia.

Al cap de poca estona en Janret va agafar una restellera d'esclops per portar-los a vendre, en Martinet va recullir les poques provisions que restaven per a dur-les amb el ramat a Pla Guillem, i, sense gaires paraules, pare i fill se despediren fins a l'endemà.

En poc més de cinc ores el pare va ser a Vernet. Fins a entrada de fosc el ramat no va arribar a l'immensa catifa de Pla Guillem, ont hi batia un vent que semblava voler somoure l'abet més ben arrelat. El cel, que tota la tarda avia estat grisenc, se tornava tenebrós mentres se feia nit. En Martinet va barrar la porta, va fer foc i es va quedar a dins embolicat, arrupit, i am la pensa allà baix, al poble, a la casa del cim de la plaça i a la noia

Digitized by Google

qu'en aquells instants devia recullir-s'hi.

Envers les vuit va sonar un tro en sec, fortissim, fent trontollar les montanyes, semblant esfereir la terra, i tot seguit va començar una nevada forta, deixant en poc temps cobert tot lo pla. Les besties corrien debades en busca d'una bauma: Pla Guillem s'extén majestuós, immens, ras, en aquelles alçaries, sense una montanya quel posi a redós de vents estranys.

Quina nit per al pobre Martinet!

Va nevar, nevar! Els blancs borrellons anaven caient silenciosos, perseverants, en la paorosa foscor nocturna, apilonant-se, emmantellant-ho tot, cobrint la porta de la cabana, després la cabana tota. En Martinet s'estava arraulit en un recó, cobert de palla, però el fred li passava per tot arreu, travessant-li la pell i ficant-se-li al cor. Balb de peus i de mans, en va la Pastorella, més avesada als freds forts, provava d'escalfar-los-hi am l'alè.

En Janret, veient el temps que feia, poc va dormir aquella nit, pensant en el seu fill a la montanya i maleint el moment

Digitized by Google

en que va decidir dur el ramat a Pla Guillem. Quan l'endemà, tantost apuntat el die, sen va anar cap a Castell, les vores del camí eren blanques i començaven a glaçar-se. Quan va ser a Coll de Jou ja-s feia dificil el tranzit, i el bon Janret, ple d'anel i evitant les relliscades, pujava amunt a pas de ca. Les torrenteres baixaven escumoses, els xaragalls eren glaçats. Quan am penes i treballs va franquejar Marialles i, tombant la Llipudera, va veure que les barraques ja eren cobertes, va dirigir tot seguit la vista a Pla Guillem: era tot blanc de cap a cap. El cel era sempre gris, amenaçant amb altra nevada, com si sols agués reposat per a deixar temps a que la neu se glacés i augmentés el fred.

Al arribar a Pla Guillem, en Janret es va sentir el cor oprès: tot era una gran extensió blanca que feria la vista, amb algunes sinuositats qu'era dificil distingir si eren del terreny o neu quel vent avia apilonat o alguna barraca colgada. Per fi va anar veient el ramat, quasi tot arraulit per a comunicar-se escalfor; lo qu'ell

Digitized by Google

tant avia temut, un vedellet glaçat s'estava ajegut i solitari; totes les besties, fugint instintivament de la mort, se n'avien allunyat i romanien aplegades, formant una taca immensa entre tanta blancor, i com indecises d'estar sense guia, estranyades de no veure a la vora pastor ni goç. En Janret va coneixe la cabana, quasi tota colgada sota la neu. Am veritable febre va començar a treure la que cobria la porta, i, tant bon punt oberta, va sentir la goça que glapia, quel llepava tot conduint-lo vora el jaç de palla. Allí demunt hi jeia en Martinet, qu'en una derrera convulsió de fred s'avia quedat estirat, llargarut i com aprimat; la cara, que tenia prou morena, se li avia tornat tota blanca i contreta.

El pobre Janret, desconsolat, am la cara esllanguida i els ulls esverats, va exclamar:

«O! bon Déu! Que-t som fet? Per què me l'has pres?»

I desde aquell any, cada volta qu'algú al estiu fa nit en la seva cabana, en Janret

Digitized by Google

conta l'episodi del seu fill, i acaba dient resignat, però amb els ulls terbols:

«Lo bon Déu va coneixe qu'era massa sabent per un pobre pastor i sel va voler pel seu servei.»

Digitized by Google

Digitized by Google

LA SIRENA DE MONTANYA

Digitized by Google

Digitized by Google

LA SIRENA DE MONTANYA

A mesura que vaig pujant la costa, a passos iguals, escalant el camí que giragonceja per entre el bosc, el paisatge quem queda dessota i qu'alguna clapa dels arbres em deixa veure, s'engrandeix an els meus ulls, es va desplegant sadoll de verdor.

Quanta verdor! Les vessants l'aboquen ufanoses a la vall més ermosa entre ls replecs de l'esplendida vesta canigonenca. Vallmanya és al mig amb els seus casals escampats ça i enllà. Que bé li escau el

Digitized by Google

nom! La magna vall s'espandeix en sa reduida extensió, orgullosa com l'arbre que sosté una munió d'aucells cantaires.

La parroquia isolada, d'arquitectura primordial; el castell mig enrunat cimejant un turó quel torrent volta boi fressós; el caseriu de la farga antiga i negrosa; els escassos camps conresats d'ortaliça arrenglerada: tot navega mig perdut entre l'immensitat onejant de les montanyes rublertes de bosc. Tot ho omplena la claror esplendent del mig-die. De tot arreu sembla eixir una bravada sanitosa que convida al repòs, un conjunt de remors i flaires qu'afalaguen dolçament els sentits.

Devant d'aqueix espectacle ermós, que m'impressiona i atrau a-l'ora, m'assec a vuidar les engrunes del sarró, umitejant-les am les ultimes gotes de la botella. No tinc record d'altre esmorzar tant saborós, am tot i curtejar, ni d'altre menjador tant esplendid. Disfruto de tot l'encant de la fageda que tinc al voltant; el blau celatge s transparenta en mig de les bellugadices fulles qu'acompanyen remoroses el suau

Digitized by Google

moviment de les branques; els raigs del sol proven vanament d'esllaviçar-s'hi. Sento a voltes quasi tocant-me l'orella la monotona musica d'un insecte; sobre meu, l'esfereit aleteig d'un roquerol.

Me sembla com que fes dies qu'he sortit de casa; el camí qu'he fet desde Vinçà, tranquilament passant per Rigardà i Vallestavia, m'apar llarg i ple d'incidents.

Al deixar poblat, en la derrera casa de Vallmanya, mentres l'ome m guiava per anar a Prat Cabrera, la dòna m deia am tò misteriós: «Hi arribareu pas anit a Balaig». I no sé per què en aquesta estona plasenta, am tot i tenir de temps sis o set ores de claror per caminar, les paraules de la bona dòna m tornen sovint al pensament. Me tocarà passar la nit al ras? Però passa l'estona i és cas d'aprofitar tots els moments. Desencantant-me dels atractius suaus d'una migdiada a l'ombra, me despedeixo de l'ermosa vall i emprenc de nou l'ascensió.

Bon troç abans d'arribar a la carena ja m vaig adonar de que uns blancs tèls

Digitized by Google

de boira començaven a entrenyinar els abets del cim.

Acabo la pujada i se m'extén devant la molsuda catifa de Prat Cabrera, vorejada de boscos d'abets que s'avancen dins del gleber. Un ramat nombrós hi pastura. Els braus, al veure-m passar aprop, se giren a mirar-me com a foraster tot rondinant; algunes vaques corren pels prats ondulats derrera de llurs vedells. Arribo a la cabana i trobo el pastor vora la porta que treballa una cullera; m'assec al seu costat, i, sense distreure ls ulls de la feina que té entre mans, em fa saber que ja s'ha adonat de mi quan he tombat la carena i qu'és el pastor del cabal de Corçaví. Li demano quem senyali el camí que mena a la jaça de Balaig i quant s'hi posa.

«—Ja hi podes sere anit, si la broma ho vol. S'hi solen posar cinc ores, mê te cal pas reposar!»

M'indica el corriol tallat entre l'abetosa i em poso en marxa.

La boira va descendint, descendint; acaricia els arbres, entreteixint-ne les

Digitized by Google

branques, i sembla voler devallar en desfiles lletoses fins a les cloterades. La Natura va condormint-se a poc a poc als seus besos umids; i ella, la sirena de montanya, am sa blancor opaca i amb els seus braços invisibles, ho atreu tot, arbres i roques, i s'extén, es dilata per graus, abraçant boscos, prats i singleres. Devalla, devalla fins a terra, mandrosament destriant-se i espessint-se; embolcalla ramats i barraques, esborra camins i corriols, confon la natura, que, embotornada i emperesida per la boira, sembla que fins degui suspendre totes ses forces vitals per entregar-se a un ensopiment, a un somni estrany qu'apagui tots els desitjos.

A voltes s'entreté molt temps demunt d'un puig, devegades entra a galop per un coll i corre victoriosa a ensenyorir-se d'una conca, o desapareix enfuretant-se en un tou de bosc amagat.

I derrera una glopada en ve un'altra, i un'altra, fins que cobreix les valls i les serres de sa pesada gruixaria, fins que ja s'ha fet senyora de la montanya.

Jo sols camino d'esma. Desde qu'he

Digitized by Google

deixat Prat Cabrera he vist la boira passejar-se al meu voltant, tapant-me els oritzons que m'orientaven, fins qu'he arribat a no veure un arbre a dugues passes. Fa estona qu'he deixat el camí entre l'abetosa; en arribant a un prat de molta erba se m'ha perdut; i ja fa més de dugues ores que no segueixo sinó viaranys fets per les aigües, atravessant de tard en tard uns tarters formats de roques de granit esmicolades, que quan ne remoc una m fan seguir un troç avall permor de la molt forta pendent de la esllaviçada, fent-me caure sovint; passant entre abets immensos i molt atapaits, avent de caminar quasi bé enlaire, trobant-me a lo millor arrambat a un single qual fondaria no puc amidar.

A tot això, amarat de la mullena de la boira i séns esperança de trobar camí, perquè ja am prou feines puc mirar on poso els peus.

Ja fa estona quem domina una set atormentadora i el terreny qu'atravesso sembla del més sec: pels torrents no hi baixen sinó codols.

Digitized by Google

Am penes i treballs guanyo una nova carena, i em fa l'efecte qu'entro en una regió més animada: tots els sorolls hi són més perceptibles. Al cap de poc sento la gratissima fressa d'un xaragall, i em considero salvat. Hi arribo, m'assec, menjo un bocí de pa quem quedava i bèc en abundancia una aigua gelada. Me comença a encaparrar l'idea de trobar-me sol i perdut, veient que la nit s'atança i que la broma s'espesseeix més i més. Això fa que m'aixequi prompte per tantejar de nou de cercar camí. El territori que trepitjo no és tant selvatge, i no trigo en sentir els lladrucs llunyans d'un goç d'algun ramat. El cor se m'aixampla. ¡Quina sensació més agradable se m'espargeix per tot jo! El jaupar seguit del goç em dóna l'idea de trobar-me al costat del bon foc d'una barraca secant-me de l'enfadosa umitat que sento per tot el cos, i conversant cordialment amb el pastor. Arribo a una regió de pasturatges i em refrigera dolçament un sò d'esquella. Em sento renascut i m'enllesteixo a caminar; però dec fer-ho en sentit contrari al cabal, perquè

Digitized by Google

ja no sento esquella ni goç. Allavores em poso a fer crits de «Pastor! Pastor!» i res: em torna a voltar la quietut, que sols jo trenco cridant am més força fent servir les mans de corn.

Res me respon. La Natura, adormida, deixa passar les ores vençuda per la boira. La nit s'atança depressa am silenciosa feredat. No obstant, algunes remors amagades protesten de la fosca i impenetrable soletat en què la broma les enfonsa. El xiscle esquerdat d'una graula propera, l'aúc condolit i tetric d'un mussol o duc llunyadà, ajuden a donar un to misteriós al quadro.

No sé materialment on soc, estic del tot perdut, m'entra el dupte de si avançant m'allunyaré de Balaig o m'hi acostaré. He tombat tres valls immenses i em sembla d'una banda que no puc ser-ne lluny. Me resisteixo a abandonar la partida, però m ve l'idea de que pujant, pujant, arribaré vora el cim del Canigó, i qu'allí m'orientaré mercès a coneixe la regió per anteriors excursions, podent aixís dirigirme més facilment a les jaces de Cadí o

Digitized by Google

de Balaig, a les quals ja avia estat altres cops. Decidint-me, a l'ultim, per ascendir, esperonat per una voluntat superior a mes forces, escaló lléstament una costa bastant dreta, agafant-me en mates que no veig i assegurant els peus a les roques.

La pujada no té fi. És negra nit i no puc fer sinó palpar. Per ultim abandono l'esperança d'arribar on desitjava i determino devallar fins i a tant que surti de l'enfadosa boira o qu'arribi a poblat siga on siga. Però m'acoquina pensar qu'aig de baixar per ont he pujat. Am prou esforç vaig vorejant la recta pendent en la quem trobo, en busca d'un lloc quem faci més senzilla la baixada. Em topo amb ún que no és gaire millor, però començo a devallar am veritable dalit i ansia d'eixir d'un cop de tanta boira.

Al cap d'una estona m sento en mig d'abets, costant-me molt de sortir d'entre llurs fortes branques irradiant de la soca. Una ora de bregar am les que creixen gaire bé ran de terra, dures de reblincar i que tornen a adreçar-se am furia com braços que vulguessin ferir-me per aver

Digitized by Google

gosat interrompre la tranquilitat secular del bosc de gegants, no inquietat de molt temps per cap llenyataire ni carboner.

A l'esse fòra d'aquêt bosc extens, del que he eixit esparracada la roba i esgarrinxades les mans, he baixat tant que ja no-m sento embolcallat per la boira. La nit segueix sent molt negra; més, sortint de tanta tenebra, començo a adonar-me d'algunes ombres. No tardo a veure lluir una massa llisa empapada de l'umitat de la boira...

Un enllosat de llicorella! Ja soc a port!

M'enllesteixo a arribar-hi, i per això fer aig d'atravessar una pendent plena de xaragalls qu'a voltes em fa tenir aigua fins a mitja canella.

Arribo a un molí tot tancat, on truco fortament un cop trobada la porta. Al cap de poc em respon una veu mig en gabaig:

«—Que seu perdut? 'Neu a la fargo. Hi trapareu en Quitllo, qu'us jicarà 'na cambro.»

No aig de fer sinó seguir el meteix

Digitized by Google

corriol que passa ran de la porta del molí, i en menys d'un quart d'ora arribo a un conjunt de casalots qu'aviat veig que són d'una farga abandonada. Els lladrucs d'un goç em senyalen on serà la porta. Al segon truc ja m'obre un bon moço de posat franc i agradable oferint-me ospitalitat.

«—I de n-on veniu an aqueixes ores? Que balleu seu perdut? Entreu ací dedins, si us plau. Heu pas sopat? Are jo m'hi posava. Mus ho compartirem... Bona xança heu tingut de m'hi trapar! Sòluc venir el dissapte totes les setmanes, i el diumenge cap a Prada, qu'ê fira.»

¡Que bé m̀ trobo a redós, dins d'aquella cambra fumada, de vigues ennegrides, assegut a l'ascon, i esperant la flairosa ollada, qu'ha preparat una dòna del Molí!

El menjar em deixa tot refet: sobre tot l'ollada, després de no tastar res calent en tot lo die, em dóna un suau benestar! Després, cop de pernil, i per postres... un got de cafè sense colar, fet a la llar.

Mentrestant la conversa gira sobre la

Digitized by Google

meva aprofitada excursió. A-les-ores sé quem trobo a l'antiga farga de Llec, que la gran abetosa era la d'en Pons; és a dir, qu'am nou ores de caminada no he fet sinó sortir de la vall de Vallmanya i entrar a la de Llec.

L'endemà, després d'una forta dormida, a les quatre de matinada eixim tots dos de la farga, fent un bon troç de camí plegats. Al dar-nos la derrera encaixada, al deixar jo el camí de Prada per dirigir-me envers Fillols i Vernet, ja avia trencat l'alba, enrogint el cel, ribetejant d'or les serres, inundant de llum les valls i fondalades, esclarint els vilatges d'Estoër i Taurinyà, que blanquejen als meus peus, omplint la terra de sa encomanadiça alegria; i el jai Canigó mostrava les seves tres enasprades crestes i extenia ses rumbejants vestidures, destacant-se sobre un celatge nèt de tota tara, com si mai agués conegut la boira.

Digitized by Google

L'ANYORAMENT

Digitized by Google

Digitized by Google

L'ANYORAMENT

Una vegada, amb un antic company d'excursions, varem determinar de recorre la frontera nord de la nostra llengua. Voliem passar les Corberes; teniem desitjos de saber què era aquell seguit d'amples serres que separen el Rosselló del territori quels catalans de França anomenen vagament la *Gabatxeria*.

¡Quantes vegades, al passar les fresques Alberes i al ovirar de sopte l'ermosa i verdejant plana rossellonesa, aviem vulgut atravessar-la, per anar a corre a peu, de

Digitized by Google

poble en poble, els miserables vilatges de les ermes i pedregoses Corberes! A peu, és la sola manera de fer-se un om carrec d'un país. A nosaltros, recorrent aixís el Rosselló i el Conflent, comarques de llengua catalana que pertanyen avui al estat francès, ja ens avia vagat de coneixe les diferencies de caracter qu'aparten el català del llengadocià limitrof. Fins hi hà poca simpatia entre uns i altres: bé ho denuncia la corranda que més d'una vegada hem sentit cantar an els pagesos conflentins:

Ai, mares que teniu filles!
no les doneu als gabaigs!
A les primeres renyines,
«Adeu! A França men vaig!»

A la fi ja estava decidit. Disposats a fer llargues marxes per montanyes pelades i aixutes i a deixar-nos estebornir per les soleiades, varem anar un die a Salses, aquell tant anomenat Salses que durant sigles va ser limit de la nostra nació i qu'encare segueix sent-ho de la nostra llengua.

Digitized by Google

Varem visitar el grandiós castell, aquell agombolament de pedra que tants setis i tants adobs ha sofert en el temps, colocat com està en lo qu'abans era entrada de França. ¡Tantes vegades que l'aviem ovirat rapidament, aquell castell, passant amb el carril! Are hi erem, i, enfilats en la torra més alta, contemplavem les Corberes de ben aprop, nues de vegetació, inexpugnables, formant la més gran frontera natural que puga separar dos pobles. Però l'esplendida plana del Rosselló ns cridava somrient amb els seus camps fructificants, els seus rengles d'arbres, les seves carreteres cobertes, limitada per l'imponent isolada massa del Canigó i per les Alberes, quens senyalaven l'Empordà. No-ns cançavem pas de mirar-nos-ho en lloc de les Corberes. Semblava qu'am la seva ermosura el Rosselló ns vulgués fer desistir de la nostra excursió per males terres.

Després varem seguir la carretera en direcció a Narbona. Quin camí! A l'una banda, les abruptes Corberes mostrant la seva immensitat calcaria; a l'altra, l'insa-

Digitized by Google

lubre estany de Leucata am la seva gran i trista extensió confonent-se al lluny amb el mar.

Costa d'imaginar que per aquest estret passatge, just l'espai per la ruta i el camí de ferro, agin agut de venir tots els exercits que la França ha enviat per invadir Catalunya i que per aquí se n'agin agut d'entornar els qu'han pugut. ¡Que ben resguardada per la Natura era un temps la nostra terra! I que poc li va valdre! Però s necessitaven ben bé les maquinacions del etern enemic nostre, el veí de la banda de ponent, per quens desfessin així la patria. Al menos si per les Corberes ha vingut alguns cops la malaventurosa guerra, també les han atravessades les grans idees qu'han d'ajudar a la nostra regeneració.

Es fa dificil passar lo qu'alguns han dit Termopiles del Rosselló, sense qu'un pensi en aquestes coses. Quan la natura és ermosa, ella sola acapara tot el sentiment i no deixa que la pensa s'esplaii en cap altra ocupació. Més aquí, en mig de tanta tristesa, a punt d'assolir les fites

Digitized by Google

etniques de Catalunya, ens recordem de que som catalans.

Varem arribar al Fitó, el primer poble llengadocià. Quina altra cosa! No és sols el cambi brusc de llengua lo quens allunya de Salses, però la gent té un aire més pesat, les cofes de les dònes no són alegres.

Un altre die varem recorre els vilatges catalans fronteriços més endinsats en les Corberes: Opul, Perillós. Per tot arreu runes de castells, l'idea de separació d'un antic estat. En varem devallar laços, assedegats, fugint-ne de cara al gai Rosselló i veient sempre al lluny el Canigó, com un amic que ple de majestuosa benevolença ens digués: «Veniu als meus braços; les meves fonts estronquen la set, demunt dels meus prats i a l'ombra dels meus boscos el cançat hi troba repòs».

Altres dies els varem destinar a coneixe la regió de les Corberes passat el riu de la Gli. Ens va animar de veure l'aigua al ser a la Torra de França i varem seguir més refets la ribera fins a Casanyes *de la Frontiero;* d'allí varem pujar la costa fins

Digitized by Google

a Balestà, amb el proposit d'entrar al limit del Conflent d'una vegada, desitjosos de tornar a sentir parlar català.

Balestà *de la Frontiero* era el derrer poble gabaig pel qual aviem de passar: ja ens trigava de baixar cap a la ribera de la Tet, de veure arbres i aigües i camps conresats; perquè el derrer poble ont ens aviem aturat estava també en plena Corbera, en plena regió calcaria poc entretinguda per la vista i molt fadigosa pels peus.

Anavem cercant ostal quan varem veure quel rector sens acostava com reconeixent-nos, i, ben oberts els braços, ens donava el Déu-vos-guard en bon català. Feia pocs dies que no la sentiem parlar, la nostra llengua, i ens semblava que ja feia molt temps: estavem en la seva frontera i l'anyoravem aviat, cosa que potser no-ns aguera succeit estant-ne ben lluny i en el cor d'una nació estrangera.

La franca fesomia del bon capellà no-ns era desconeguda. ¿On l'aviem vist abans? Ell meteix ens va treure aviat de duptes.

Digitized by Google

Era un temps, dos anys enrera, rector d'un alegre poble del Vallespir deliciosament recolzat en la falda del Canigó, i allí era on l'aviem trobat en una excursió que hi varem fer i en la quens va vagar de passar tot un die en la seva companyia agradable.

A-les-ores, en mig de l'exuberant natura canigonenca, ens explicava les seves caminades als rocs de Rotlà i al Costabona, am la seva bondadosa paraula, filla d'una clara intelligencia disposada sempre a veure-ho tot de color de rosa, tot ermós. De les aficions a vagar per les montanyes, a conversar amb els pastors, a veure saltar l'airós isart, n'avia agafat un gran entusiasme per la llengua que continuament parlava amb els seus feligresos, a qui tant estimava. Els feia sovint explicacions de l'antiga istoria catalana, barrejant d'una manera curiosa la defensa del coll de Paniçars amb el combat de Peirestortes, el fet d'en Bernat d'Oms am la represa de Bellaguarda: fets que tant aviat eren contra espanyols com contra francesos, però on sempre hi res-

Digitized by Google

saltava l'esperit eroic del poble català. Avia estat a Barcelona, i els comunicava am vera simpatia els seus records de la gran ciutat. Temperament poetic, avia fet molts versos cantant la cacera de l'aliga, el refilar del rossinyol, les grans vistes que desde els cims es descobren i, sobre tot, les excellencies de la llengua catalana, l'objecte principal de la seva afecció, llevat l'amor a la Verge.

A-les-ores l'aviem conegut sapat, robust, emprenedor: are el trobavem desfigurat, decaigut i groc. ¿Quin misteri avia sigut causa d'aquella transmudació? Prou ho varem dexifrar de les seves paraules.

La seva propaganda del propri idioma en menyspreu del oficial no va semblar-li bé al bisbe de Perpinyà, i, séns dupte després d'un madurat examen, va resoldre expatriar al pobre rector qu'avia comès la falta d'estimar massa la llengua dels seus administrats i de quasi tot el bisbat. Venturosament per aquêts casos, el bisbe té sota el seu domini unes quantes parroquies del antic comtat de

Digitized by Google

Fenolledes, i allí, entre gabatxos, monsenyor va resoldre transplantar-hi an el seu rector, com un castic, pensant tal volta corretgir-lo d'una mania que no entrava en el criteri del estat del qual era funcionari.

I an el bon rector, que prou procurava resignar-se am la seva creu per forçar la voluntat, se li eclipsava el temperament actiu, se li apagava l'intelligencia i se li doblegava el cos. Ell concretava tots els mals dient-nos:

«Anyori el Vallespir! Allí és on voldria morir, no-n pas en aquei desert.»

Vet-aquí la gran alegria qu'avia manifestat al veure-ns a nosaltros! Era perquè ens va reconeixe com a paisans trobats en terra estranya; per xò ns va saludar am la cara riallera i amb els braços ben oberts.

Si monsenyor pensava en ques corretgiria, segur qu'anava errat. L'anyorament augmenta l'amor a lo ques deixa. Si monsenyor, preocupat per altres assumptos, allargava el castic, pot-ser no s'hi fóra a temps, perquè de vegades l'anyorament també mata.

Digitized by Google

A nosaltros, acullits a la rectoria, ens va semblar arribar a un oasis. Ens hi varem estar fins a mitja tarda; a l'ora trista ns en varem despedir, i ell ens va acompanyar un bon troç en el camí d'Illa. Després varem veure una estona la silueta del bon rector, despedint-nos de lluny. ¡Quin bé li aviem fet am la nostra visita improvisada, i quin mal amb el nostre comiat!

També nosaltros, com ell, estavem assedegats de veure arbres verds i cases blanques i cares alegroies; però al arribar a la primera vila catalana, Illa, ja era fosc.

L'endemà ja caminavem en direcció a les Alberes, i l'alegre i accidentada serra semblava cridar-nos amorosament:

«Per vosaltres no som una frontera: nosaltres som verdes, som poblades, som alegres i oferim al vianant, fins en el cor del ivern, colls i ports de bon passar. ¿Què hi fa que de l'una banda siguem de França, de l'altra d'Espanya, si els estats muden i nosaltres som catalanes i ho serem eternalment?»

Al acostar-nos-hi, deliciosament a-

Digitized by Google

trets, recordavem la negrosa silueta del bon rector castigat, pel crim d'estimar massa la seva llengua, a viure estranger en un recó i entre gent que pertanyen an el meteix departament, expatriat am tota intenció pel seu bisbe, concient de quel castic li avia de doldre i arribar al fons de l'anima.

I varem anar fent camí, pensant qu'això dels grans estats és cosa capritxosa i transitoria, i qu'en l'arrel dels pobles, sota la petjada dels exercits i les rodes de les maquines governamentals, hi hà una cosa més fonda: la raça.

Digitized by Google

Digitized by Google

EN VALENTÍ

Digitized by Google

Digitized by Google

EN VALENTÍ

I

A fòra, quina nit més dolenta devia fer! Se sentien els insidiosos xiulets del vent, qu'entrant per la collada de Toses semblava voler escombrar tota la vall del Rigart. De temps en temps, com llunyadans i sofocats, s'oïen els lladrucs d'algun goç. El vent fins somovia la porta ben barrada, i, quan ne venia una ratxada forta, bufava tant furient per totes les escletxes, qu'esfereïa la viram an el corral.

La Maria s'estava asseguda al escon

Digitized by Google

prop de la llar; dels calamastecs en penjava l'olla fumosa. A la banda dreta, i també a la vora del foc, hi avia el breçol, qu'acabava de gronxolar: el nin s'hi avia adormit com un santet no feia gaire, i la mare s dalia a remirar-sel, tant bonic, tant rodanxó!

Prou l'avien desitjat aquell fill de les entranyes! A la fi, al cap de sis anys de matrimoni, la mare de Déu de Nuria els va escoltar després d'aquella anada que hi varen fer, que la Maria anava recordant am tots els detalls: la forta pujada de Queralbs, la parada a la font passat el poble, el soroll aixordador de les cascates, les aves-maries que va resar el seu ome i tot al ovirar la creu del Pedró, i la soptosa vista d'aquell santuari, de tanta anomenada.

Més a la pobre Maria, al venir-li el consol del fill, li va fugir la pau de casa. En Miqueló, el seu marit, que li avia estat sempre tant afectat, se li anava tornant rondinós. Descapdellant records, entre abstreta i cavilosa, deixat el menjar demunt l'escon, li venia a la memoria el

Digitized by Google

seu festeig, quan en Miqueló, tornant de Vallçabollera ple de contrabandol, fresc i sapat malgrat les caminades, com que granejava, li guardava sempre per ella un mocador de batista, o un troç de seda perquè sen fes un devantal, o un bocí de vellut perquè sen guarnís un jipó. Un cop casada, aquell benestar que va durar sis anys! Quan ell se n'anava a proveir a França, ella l'acompanyava un tall de camí, es cuidava de que res li manqués, li omplia de requisits al istiu la pitrera, al ivern la manta. I ell, a la tornada, si era de die, procurava sorpendre-la d'esquena, si era de nit s'anunciava amb el seu tustar.

¡I com avia anat mudant desde al venir al món aquell angel de Déu de Valentí! Les estades fòra de casa s tornaven més llargues, sobre tot quan de Fornells se n'anava a Berga per vendre; i a la fi, quan compareixia, en pagament de l'angoixa qu'ella avia passat, gaire bé no feia sinó demanar-li bruscament «el sopar»!

Ella prou en sabia el motiu, d'aquell cambi. Era aquella bandarraça de Castellar

Digitized by Google

de Nuch la qu'entabanava an en Miqueló; i ell s'hi deixava caure, el babau, que potser ja s'anava avorrint de la seva propria dòna. Ell agués tingut ofici o bé no agués fet sinó treballar la terra. Això de fer de contrabandista, si bé un om s'hi podia guanyar un millor benestar, era una vida cançada i plena de neguits. De tant atravessar les montanyes per camins esgarriats i de tant anar d'un poble al altre, avia perdut l'amor an el caliu de casa: ella coneixia prou qu'a tot arreu s'hi trobava bé i que no l'anyorava en lloc. Are, ficat a casa, semblava a la gavia, tot era voler sortir: si els primers mesos el nin el retenia, are tot seguit li trigava d'anar-sen.

¿I quina culpa hi tenia, el pobre Valentí, de quel seu pare no l'estimés prou?

¡Com trigava, com trigava, en Miqueló! Si agués sigut abans prou auria arribat aquella vetlla per ventades que hi aguessin, no auria mirat el temps que feia; més are no calia pas tenir-ne quimera. Segur que, tornant de la Pobla, es devia

Digitized by Google

estar ben arrecerat a Castellar a casa d'aquella moçota.

Ah! no vindria avui encare, no.

Tot sovint parava l'orella, creient-se que tustava; però era el vent, sempre el vent que la posava frisosa; era el vent, que mentres ella estava sola forcejava els finestrons.

I la Maria anava veient-s'hi molt, de sola, i posant-se trista. Sentia com una amargor s'anava apoderant d'ella, i tenia un pressentiment de que tot just era an el començar del patir, de quels seus mals durarien.

En els seus ulls blavencs s'hi abócaven les llagrimes; però, com cercant companyia, els va dirigir an el seu fillet que dormia en el breçol. El nin, entregat a un somni dolç en el qu'apareixien per força les caricies de sa mare, va anar torcent un cantó de la boca grassoneta i es va quedar una bella estona amb els ulls clucs i la cara riallera.

Aquell encoratjador somriure, com un sol, va assecar la rosada dels ulls de la Maria.

Digitized by Google

II

Ja s'acabava el bon temps. Les grans ramades d'ovelles abandonaven els pasturatges de les vessants de Costaborda, deixant ben adobada la terra, que les neus de l'ivernaç cobririen; més tard, amb els sols de primavera, vindria la fosa, brollaria l'erba regalada i fresca, s'extendria la gran florida, per a refer el bestiar l'any vinent.

En Valentí, que ja era un marrec de sis anys, espigat i aixurit, am la cara roja i el berretinot ficat que li tapava les orelles, les calces cordades sota les aixelles i les mans a la butxaca, mirava tot complascut com els pastors arreplegaven llurs sarrons i capots, preparats a endur-sen les ovelles, enllà, més cap al pla, on cada un se distribuiria en un poble o bé en un mas.

¡Que bé s'oviraven desde allí dalt el campanar de Toses, el poblat de Dorria i fins la casa de Fornells, en la qual en Valentí aviat retrobaria a la seva mare,

Digitized by Google

després d'aver fet uns quants dies de vida de montanya amb un pastor conegut!

Va baixar amb un ramat, content de poder cridar an el goç, am la seva veueta fresca, perquè empaités les ovelles que s'esgarriaven. Quan el ramat va ser prop del Rigart, el pastor el va fer aturar perquè descancés, i les ovelles es posaven totes juntes, totes tocant-se arraulides, formant una clapa blanquinosa a la ribera: el cançament els comunicava un tremolor general. Allavores el petit va deixar les ovelles am recança, sobre tot a tres xaions tendres de l'any.

Quan va entrar a ca-seva, am quanta alegria el va rebre sa mare! El petit bé n'hi va contar de coses d'aquells quants dies de montanya: de com els xaions petits el seguien; de com, quan varen salar les ovelles, ell va portar una pedraça grossa, grossa, qu'al demunt el bestiar s'hi amorrava adalerat per la sal, i tantes i tantes altres coses que retrataven fidelment l'alegria i la llibertat de quel xicot avia fruit, deixant-se rodolar per les pendents d'erba tova, posant-se a l'om-

Digitized by Google

bra dels pins immensos. Ella, al veure-l tant content, es donava per ben satisfeta del sacrifici d'aver-se quedat tant sola uns quants dies.

La Maria no era coneguda en vist abans: bonica sempre, però avia perdut aquell color tant sà, estava més seca i com envellida; de lo que li costava distreure-s dels seus dolors, avia ben mudat l'expressió dels seus ulls.

En Miqueló desde feia temps s'entregava a la beguda, lo que molt sovint la Maria avia temut. Començant per fer un traguet d'aiguardent a cada parada, s'hi va aficionar, fins acabar que sempre en portava la botella plena en lloc de vi. Si algú l'en reconvenia, ell deia que donava més dalit per caminar. Mentrestant ja li avia succeit dos cops d'arribar a casa ben borratxo, i sempre mal-umorat, deixant anar la bravada que tant repugnava a la Maria. Seguia encare amistançat a Castellar de Nuch.

Més, no fos sinó per una estona, la Maria s distreia d'aquêts pensaments, en presencia del seu fill tant alegre.

Digitized by Google

«Portuc una talent, mare!» li va dir parant les explicacions. Ella ja li avia preparat recapte, i s'omplia de goig al veure-l menjar tant a gust. Escoltava a tot pler aquella veueta tendre que ja tornava a garlar contant-li noves coses i ella sen sentia tota refeta.

A lo millor va treure el cap per la porta una veïna, am tota la mala intenció, i desde baix li va fer a saber quel seu marit arribava.

El noi es va quedar sense menjar, com sorprès per una mala nova. A la pobra Maria li va fer un salt el cor, però am tot i l'esglai va treure el cap a la finestra un moment.

En Miqueló anava pujant la rampa del carrer a poc a poc, insegur, la cara amarada de suor. Ell també estava ben desconegut: tant decidit com caminava abans, aquell pas tant ferm per més que vingués cançat! Are semblava qu'arrocegués les cames, que no l podien dur. La boca, abans sempre riallera, are molt sovint li bavejava com la d'un vell.

Es va anar acostant, acostant com una

Digitized by Google

mala nuvolada. Ella el va sentir que topava amb el marc de la porta, que pujava els esglaons d'una manera pesada tot rondinant ininteligibles mots. Va entrar, i, sense dir res, va seure i va posar el cap demunt la taula, tapant-se la cara amb els braços. Mare i fill el miraven fer, sorpresos i concirosos. Ella patia orriblement, i patia més coneixent qu'algunes veïnes tafaneres s'estaven arrambades al portal pressentint algun daltabaix.

Al cap d'una estona d'ensopiment, en Miqueló va aixecar el cap, i amb ira, però maquinalment, va demanar «el sopar», com de costum. El petit, en mig de la sorpresa que li causava aquella escena, va riure un xic, pensant qu'allò de demanar el sopar al matí era una broma del seu pare. En Miqueló sel va mirar una mica amb uns ulls tant estranys quel petit ja no va riure gens, i va tornar a posar el cap demunt la taula.

A-les-ores, la Maria, am pena i llastima, però indignada de veure-l en aquell estat, el va anar reconvenint:

Digitized by Google

«I doncs, ja hi tornem, Miqueló! Una altra vegada véns ací que les cames no-t poden pas dur. Ací véns a portar-me les penes: les alegries qu'altre temps hi portaves te les deus deixar a Castellar. Vés-hi, torna-te-n'hi a Castellar; mal com no t'hi quedes! Més, ja ho sé: véns per donar-me pena, que de goig ja fa temps que no men pots dur. Resta-hi, a Castellar, que jo ací prou m'apanyaré amb aquêt fillet que no-t deu un bri d'estimació. Segur que ja tens l'ampolla tota vuida.» I li palpava. «Sí, ben vuida. Vés! Vés-ten allí on te la saben omplir; vés-ten allí on t'hi saps estar dret, are qu'ací no hi véns sinó quan estas a punt de caure.»

En Miqueló s va aixecar furiós, i tot dient «a punt de caure? a punt de caure?» va agafar de la llar una branca que començava a cremar d'un cap i va empaitar a la Maria per tota la cambra. Un cop l'agué atrapada, li va anar pegant, mormolant al meteix temps: «Bastó! bastó! i callaras!»

En Valentí s'estava arraulit i espantat

Digitized by Google

en un recó. El pobret, comprenent el patir de la seva mare, trist de no poder-li ser de cap ajuda, estava a punt d'arrencar el plor malgrat la gran sorpresa que li causava tot lo que veia. De prompte s va adonar de que la seva mare tenia una cremada a la cara i la va sentir que deia:

«La primera vegada quem dónes bastó! ¿Que m'espera un'altra vegada, pobreta de mi!»

El noi va cridar, irat de no poder fer res per sa mare:

«Així mai aguesseu vingut, pare!»

Al sentir-ho en Miqueló, es va quedar desarmat; una espurna del bon sentit d'altre temps, en mig del seu magí terbol, el va fer adonar de la seva obra, i, deixant-se caure a l'escon, va arrencar a plorar tot esbullant-se els cabells.

Digitized by Google

III

L'ivern avia estat rigorós: tota l'ubaga de Costaborda estava coberta d'una bona gruixa de neu. Era en ple mes de Març i el temps era desigual. Feia una semmana qu'avia nevat a montanya, i aquell die brillava un sol tant fort ques veia d'ora en ora com minvaven les clapes de neu en els paratges soleis.

Al matí avien enterrat an en Jaume, un contrabandista mort tisic al ple de la vida, estragat pels fatics de l'ofici a l'ivern.

El sol podia lluir, però la Maria passava un dels dies més tristos. Estava impressionada per la mort d'en Jaume, qu'era tant bon xicot. Algú deia que si desde un cop quel tinent de Planoles li va posar mala voluntat perquè comprometia massa an els carrabiners, anava tant escamat al passar bestiar per la frontera, que no vivia d'engunia. Després, an el pobre li va succeir en poc temps de perdre cinc vedells entre estimbats

Digitized by Google

i morts de fred, i, és clar, am la perdua d'elements, el cançament i el passar les fredors de les neus va venir qu'estossegava tot lo sant die.

«El bo d'en Jaume ha mort etic. De quina en morirà, el meu Miqueló?» pensava la Maria.

El cor li anunciava quelcom de malestruc. A mitja tarda el vent va portar uns nuvols que s'anaven extenent i com un mal presagi entelaven el sol.

En Valentí rodava per la casa, comprenent que sa mare estava amoïnada; la sentia com de tant en tant deia alt frases trencades com responent-se ella meteixa a lo qu'en l'enteniment barrinava:

«Ja fa més d'una semmana que va passar venint de Vallçabollera. Què diantres deu fer tants dies enllà avall? No pot trigar a tornar. El cor me diu que serà avui, però Déu faça que vinga de bona lluna. Prou se deu estar am la de Castellar... i el temps no-l troba llarg amb ella.»

El xicotet anava pensant: si ell se

Digitized by Google

n'hi anava a Castellar, quin posat faria el seu pare veient-lo tot de sopte? Qui sap si sorprenent-lo ell allí, vindria tot seguit, i donaria millor vida a sa mare.

En Valentí sen va anar al portal, s'hi va estar una estona, i després, am les manetes a la butxaca, va seguir carrer avall. Els escassos veïns que va topar no hi paraven esment, perquè prou sovint li veien pel carrer. Va arribar a la vora del riu, va saltar les passeres com un ome, i aviat es va trobar a l'altra banda, començant a pujar la montanya. Passada una regió pedregosa i de pocs conreus, varen venir els primers prats am moltes mates sota les quals hi brillaven bocins de neu. Ja era entrellusca quan va trobar els grans pins punxaguts: llavores el pobre bailet va començar a sentir basarda. Aquells arbraços, aquelles mates entre les quals les miques de neu li semblaven ulls quel miressin, li feien por. Ell prou sen recordava de tot allò, de quan hi va passar un quant temps amb un pastor; a-les-ores ni de die ni de nit res n'hi feia de por: els arbres, al revés d'are, fins

Digitized by Google

li feien companyia. Però va anar seguint. Ell sabia que Castellar queia a l'altra banda de la serra: tot era, doncs, arribar a la carena, i un cop a dalt veuria el poble a dessota i no auria de fer sinó baixar. La nit s'anava atançant. Va arribar an els grans prats, qu'ell prou va coneixe; però are tots eren clapats de neu a grans espais; fins va endevinar el lloc ont hi avia la font a la qual tant sovint anava a refrescar-s'hi. Ja era negra nit. Tot lo verd s'avia tornat negre, i la blancor de les clapes de neu encare li era un consol. Va topar amb un munt de pedres i va reconeixe la cabana. S'hi va ficar tot depressa. Quina foscor! Quina foscor per tot arreu! En Valentí, a fòra, estava una mica suat i ni s'avia adonat de l'aire que feia; a dintre la cabana va començar a sentir fred: apenes hi avien quatre brins de palla. L'idea li va venir de fer foc: de llenya no-n mancava, però ambe què l'encendria? Palpant, va trobar un plat de fusta: un pastor sel devia aver deixat. El petit va sentir gana, però, pobret, no tenia res per portar-se a la boca. ¡Com

Digitized by Google

se devia desesperar sa mare al veure en aquella ora qu'en Valentí no era a casa! Quin fred! Quin fred sentia a dintre la cabana, mentres se li aixugava la suor! Va treure el cap a fòra, però un aire geliu li va venir a la cara, i es va estar una estona més a dintre, per més quel fred li donava petament de dents. Va sortir a fòra del tot, va corre pel prat amunt: ja no sentia tant el fred. Al ser al extrem del prat es va quedar tot sorprès: una gran congesta cobria tota la serra de Costaborda fins a la collada de Toses. Quanta blancor! Vet-aquí la ques veia desde el poble. La serra s presentava tant ben retallada am la grisor del cel! Era qüestió d'atravessar la congesta fins a dalt, i d'allí aviat podria ser a Castellar. Tenia tanta set ques va posar un trocet de glaç a la boca. Provant de fer els primers passos per la neu, va veure que hi caminava bé: estava tant fet a caminar-hi al ivern pel poble! La congesta omplia moltes sinuositats de la montanya. Abans de decidir-se a atravessar-la, en Valentí va duptar de si fóra millor tornar

Digitized by Google

enderrera. La seva pobra mare de quin neguit devia estar posseida en aquells instants! Al marxar sobre la neu trobava com un descans del caminar demunt la terra i el pedregam: anava pujant, pujant en una pendent bastant suau. Al principi no s'avia adonat de que com més s'endinsava en la congesta més s'enfonsava en la neu: forta en els seus extrems, per on s'anava fonent, era encare molt tova cap al centre per efecte del gran sol qu'avia fet durant tot aquell die. De cop el noiet es va enfonsar fins als genolls i va caure. Bé li va costar d'aixecar-se i aguantar-se dret! Posava els peus en fals, i si-s volia apoiar am les mans tot ho trobava tant flonjo! Com més esforços volia fer, més s'enfonsava i queia. A-les-ores va pensar que no podria pas tirar més avant, i va girar-se; però va quedar esglaiat: ¡ai, mare! Tot era neu, neu per tot arreu. Ja no veia prat, ni bosc, ni aquella negror de la terra. No veia sinó el cel tant fosc, tant fosc, i ell, tant petitet, perdut entre aquelles amples immenses onades blanques, d'un blanc grisenc en aquella ora,

Digitized by Google

però brillant entre la fosca de tot lo altre. Desorientat, esma-perdut, el noiet prou va compendre que no podria tirar ni avant ni enrera; espantat, esfereit, am desig de companyia al veure-s sol de debò per la primera vegada, es va posar a cridar, a cridar am tota la força; però els seus crits, tendres com els bels d'un anyellet esgarriat, es perdien en la neu onejada, immensa, nua, freda. Freda més que tot. Els peuets se li glaçaven, an el pobret Valentí, balbs qu'apenes sen sentia. Quan va veure que tots els seus crits se perdien, que tot era inutil, va plorar desesperadament pensant en la seva mare, en la seva situació, de la qual poc ningú l'en podria treure. No avia trobat anima viventa en tot lo camí. Qui avia de passar en una nit com aquella? De prompte va veure qu'en la mullena de la seva cara no tot eren llagrimes: nevava! Els borrellons de neu anaven caient, caient pausats, terribles, com un castic. A! Qui l'avia fet moure de l'escalfor de la llar de casa? En mig d'una gran engunia va provar de fer els derrers esforços; però

Digitized by Google

com més ne feia més s'enfonsava: de neu n'hi avia tanta gruixa, i en Valentí era tant petit! Els peus no-ls podia fer anar de tant balbs, enquercarats com bastons, les mans les tenia ertes. Tots els seus esforços romanien perduts com els batecs d'ales d'un aucell ferit. Els blancs borrellons anaven caient suaus, perfidiosos, com preparats per amortallar l'infant.

Digitized by Google

IV

L'amistançament d'en Miqueló i la dòna de Castellar estava a les acaballes. Ja més d'una vegada ella li avia tancat la pòrta pels nassos, i ell, pel seu cantó, també sentia que sen refredava.

Va sortir altra ora de Castellar, i anava pensant que lo millor era estar bé a casa seva i fins fer bona cara a la Maria i pot-ser festes an en Valentí. Pòbre Valentí! El seu pare poc se n'avia recordat; però si tenia una manera d'encarar-li els ulls am tot i ser tant petit, que li despertava el remordiment de la seva conducta, i d'en tant en tant deia unes coses quel feien cavilar més! En Miqueló, que no-s cançava d'esbravar-se am la mare, no gosava mai a tocar an el seu fill.

Era ben negra nit quan va arribar a la carena: l'aire era fi i queia una lleugera nevada. Tota l'ubaga s'extenia an els seus ulls en aquella ora com un gran llençol en llit de malalt. Al atravessar-la, com a practic d'aquells mals passos, aviat

Digitized by Google

va veure un punt negre en mig de la blancor. Creient qu'era una roca i que, per consegüent, allí no hi podia aver tanta gruixa de neu, hi va anar a parar; però al acostar-s'hi va quedar sorprès. Va mirar-s'ho bé, mig enfonsat, i va dir orroritzat i entre dents:

«Déu me mati! En Valentí!»

El va aixecar: qu'era fred! Semblava un cadavre. Va provar d'espolçar-li de sobre els borrellons qu'encare anaven caient i de desencastar els troços de glaç que tenia enganxats per la roba i per tot arreu. Lo més precís era sortir d'aquell mal pas de la neu: am penes i treballs va poder lograr-ho en pocs minuts. Un cop a fòra del limit de la gran congesta, es va posar sota d'un pi, per assegurar-se ben bé de si en Valentí era viu o mort. Va acostar-li l'orella al pit: era calent. Al veure quel cor li bategava, li va semblar ques treia un gran pes del demunt; però que freds tenia els peus, les mans, la cara! Allavores, en mig de la fosca, sel va contemplar una estona. Desde qu'anava de volquers que no li avia tingut, aixís,

Digitized by Google

a la falda! Ditxosa criatura, que sempre li sortia de tras-cantó com un remordiment!

Are lo millor a fer era devallar fins al poble lo més aviat possible. Que hi feien allí parats? Avall, avall! Però, que la trobava pesanta, aquella criatura! I aver-la de dur a braç! Per poc que s'agués pugut aguantar se l'auria carregat a l'esquena; més, no hi calia pas pensar, si estava tant enrampat! Prou feina tenia en Miqueló en treure-li els flocs de neu que persistien a posar-se-li a la cara. Ah! Beuria un traguet d'aiguardent per pendre coratge: després no trobaria la criatura tant pesanta.

Si n'hi dongués, al petit, d'aiguardent? Prou que n'hi faria de bé: sempre en fa l'aiguardent. Va provar d'obrir-li un xic la boca i n'hi va tirar un raig entre les dents: en Valentí va fer una extremitut. Ja ho deia ell que li faria bé!

El va aixecar a braç, aguantant-lo fort, i va caminar en mig dels prats. No va trigar gaire temps qu'en Miqueló tornava a tenir set i a sentir-se cançat.

Digitized by Google

Es va aturar per traguejar un altre cop, i mentrestant es tornava tendre envers la criatura, que tenia sempre els membres entumits.

«Ah! També en vols, tu, d'aiguardent? No, que després en mancaria pel teu pare. N'hi cal força al teu pare, que t'ha de dur fins a casa!»

¿I que redimontris hi avia de fer el xicot en mig de la neu en aquella ora de nit! Qui li avia fet anar?

I que pesava, tant petit! Fins el feia ensopegar am les pedres. Mentres anava baixant, en Miqueló, pensava que feia de ben mal dur una criatura a braç. Ell se l'agués pugut carregar a l'esquena! Es va aturar per fer un trago més llarg, i aquesta vegada sí que li va semblar que li donava dalit i lleugeresa.

Am la foscor i la fresca de la nit, els borrellons, que ja minvaven, formaven aviat com una gebre demunt de l'erba. Am tot i qu'en Miqueló parava gran compte d'on posava els peus, va pegar una relliscada quel va etgegar quatre metres més avall... Va aver de

Digitized by Google

fer prou esforç perquè el seu fill no se li escapés dels braços. Quin esglai! Per poc s'estimba! Ell agués anat sol, poc li auria succeit allò. Va aver de deixar an en Valentí per poder-se aixecar. Quin adoloriment més gran es va sentir a l'anca! Maleida pedra i maleides botes ferrades! Va provar de donar algun pas, però apenes podia. Forçant la resignació, va tornar a agafar el petit, més va beure primer, perquè are sí ques mereixia un trago més llarg que cap altre.

¡I que l'arribava a fer patir l'anca esquerra a cada pas que donava al principi! Després, am l'escalfor del caminar, se li va esmortuir una mica el dolor. Al menos, ja avia parat de nevar!

¿Per què diantres en Valentí s'avia d'estar allí dalt de la montanya? De segur que la Maria li avia fet anar perquè an ell li fos un castic aver-lo de baixar. Volia llenya, la Maria. No n'hi mancaria en arribant. Per què avia fet anar el noi a la montanya? Que hi avia de fer a la montanya? ¿No n'hi avia prou amb aquelles mirades que sempre li clavava

Digitized by Google

en Valentí, per remordiment d'alguna vegada qu'ell avia faltat? Però ell era amo; ell treballava; ell portava els quartos a casa. Si ell en volia dur a una altra banda, qui li-n podia privar? I si an ell li agradava un xic l'aiguardent, per què s'avia d'estar de beure-n? Are meteix, bé n'avia de beure per acabar de portar el noi a casa.

Va deixar en Valentí a terra, i va beure un altre trago descançadament. Com se desinflava la botella! La va bufar perquè rajés bé fins a la derrera gota. Quan va aver dit «Ja s'ha acabat!» i va tornar a aixecar an el seu fill, ja tambalejava, les cames no-l podien gaire dur, però ell provava de caminar i s'esforçava en creure qu'anava lleuger.

Al ser a les passeres, bé li va costar d'atravessar-les! El Rigart corria tot depressa i remorós, i li semblava com qu'ell agués de seguir el meteix curs. Després, va pujar la costa fins que va ser an el seu carrer. A-les-ores sí qu'anava de tort. Les pedres de la rampa li semblaven ensabonades.

Digitized by Google

Una de tantes vegades que va posar el peu malament, va relliscar i va anar a rompre-s el cap contra les pedres. En Valentí va quedar a terra al seu costat, sempre amb els membres entumits.

Digitized by Google

V

Un veí, a poc a poc i entresonyat, va obrir una finestra, i al treure el cap va veure que tot just puntejava el die, un die gris i pesant; a terra i pels teulats s'hi veia encare el rastre de la nevada de la nit; i a sota meteix de la seva porta es va adonar, entre la claror indecisa del die naixent, d'un ome extès a terra bocaterrosa i d'un noi que movia el cap esveradament. Va encendre llum i va baixar tot seguit; però al ser a obrir el portal, ja un altre ome sels mirava sorprès.

«—I doncs, qui és, Joan?—va dir el primer encarant-li el fanal.

—Ja ho veus, Cinto: és en Miqueló. I quem sembla que no podrà passar més a França!

—És ben mort. És mort com tots els morts. Déu de Déu de Déu! I aquesta criatura? Tustem a cà seua. La Maria, ella pla s'encomanava a tots els sants anit quan veia quel seu fill no li arribava!

Digitized by Google

—Jo men anava a la peça, i m'he trobat amb això al mig del camí.

—Jo obria la finestra... »

En Valentí s mirava els dos omes amb els ulls esverats, però sense poder articular una paraula ni fer cap moviment.

«—Aquêt noi està enrampat de la fred. Tustem a la Maria.

—Cintet!—va cridar una veu de dòna desde dintre la casa.—A què fas tant de temps al carrer?

—Ai, Laia, quan ho saberas! Encén el foc a la llar i recull aquêt petit, que s'està morint de fred, mentrestant qu'avisem a sa mare.

—Pobre Valentí! Ai, el meu fill! Si està gelat! Ave Maria Purissima! I és en Miqueló, aquêt de terra. I quanta de sang al cap! Com ha sét? Ai, vina, vina, manyac, a la vora del foc!»

El die, pausadament s'anava aixecant. Al augmentar la claror, es veia el cadavre d'en Miqueló, el cap en mig d'un bassal de sang que vermellejava sinistrament en la neu caiguda a la nit.

Digitized by Google

Mentres en Valentí s'estava refent prop del foc a cân Cinto, aquêt trucava a câ la Maria, i en Joan anava a avisar an el moliner, qu'era arcalde.

En poca estona totes les finestres es varen anar obrint i la gent va sortir de les portes per enterar-se de la desgracia. Aviat tot el poble de Fornells hi va estar acoblat a l'entorn. El moliner, tant bon punt ho va saber, va despatxar un propri per avisar els civils i a Puigcerdà an el jutge. Va venir el rector, i després de grans exclamacions va resar devant del cadavre i hei va fer encendre dos ciris. La parella de civils no va trigar a ser-hi, i, relacionant-se amb el moliner, varen dir quel jutge podria arribar a mitja tarda.

A travers de la supersticiosa por de la justicia, que feia que molts es miressin llarga estona el cadavre sense gosar a tocar-lo, va passar la Maria com alelada, i, espiada pels ulls de tot-om, va recullir estretament en els braços el seu Valentí i sel va endur d'una revolada a casa seva per retornar-lo al caliu de sa

Digitized by Google

llar, preparant-se a cuidar-lo moltes setmanes.

El sol ja esquinsava els nuvols que li avien emboirat la sortida.

Digitized by Google

Digitized by Google

INTERIOR

Digitized by Google

Digitized by Google

INTERIOR

EREM quatre i veniem de Sant Aniol de les Agujes, xamosa vall tancada entremig de singles, congostos i canals, paradís de frescal verdor ques troba al sortir d'un infern d'altissimes parets de roca.

Veniem de Sant Aniol, i després d'atravessar una grandiosa fageda, tota grisa perquè encare no hi apuntaven les fulles en aquell mes de Març, sens anava fent fosc, quan arribavem a una pagesia disposats a demanar quens donguessin ospitalitat per passar la nit.

Digitized by Google

La pagesia era sola, sola en mig de montanyes, sense cap més casa un'ora a la rodona, situada a una bona altura i no gaire apartada del puig de Bassegoda, que majestuós però esquerp ho dominava tot.

La formaven diversos cossos d'edifici, corrals, parets estranyes. Al arribar-hi era l'ora que plegaven les feines, i tota la gent i el bestiar s'anaven reunint al entorn de la casa.

Els goços lladraven. Al voltant d'un abeurador dugues dotzenes de porcs negres xarrupaven am gran brugit, a les ordres d'una porquera. Un pastor, amb un cabridet tendric al braç, tancava les cabres, totes blanques.

Nosaltres ens ho miravem tot i ens miravem l'un a l'altre, pensant que presentar-nos a una casa sola en aquelles ores, carregats am les motxilles i am la fila que deviem fer an els ulls dels pagesos, era riscar que no-ns donguessin acullíment.

El més decidit de nosaltres es va dirigir an el qui primer va topar, an el pastor, que feia callar els goços.

Digitized by Google

«—Quens podriau acullir per aquesta nit?

—Ja vindrà l'amo. Ell vos ho dirà.»

I al cap d'una estona d'esperar va venir l'amo, amb un gran garrot a la mà, qu'anava a tancar les vaques quel seguien mandrosament. Tenia el posat seriós, el caminar pausat, duia la berretina enrera.

«—Què voleu?—ens va dir.

—Demanavem si-ns voldrieu donar aculliment a casa vostra aquesta nit.

—I qui sou, que veniu en questes ores?»

Qui som? varem pensar mirant-nos l'un a l'altre. I, lo que sembla estrany, ningú dels quatre sabiem dir-li qui erem. Com li podriem fer entendre? A lo millor cadascú hi va dir una cosa o altra, lo qu'acudia:

«—Som de Barcelona.—Demà matí volem pujar an el puig de Bassegoda.—Ens agrada anar per les montanyes.

—Per les montanyes? Vaia un gust! I què hi feu per les montanyes?»

Un de nosaltres va respondre d'esma, sense saber què dir:

Digitized by Google

«—Excursions.

—Excursions? Are sí que poc us entenc.»

I sen anava cap a dins deixant-nos plantats.

Llavores tots a la vegada, com per tocar-li el cor, li varem anomenar les nostres coneixences d'aquella comarca: la gent qu'aviem vist an el Molí, a Sant Aniol; els coneguts de Tortellà, de Besalú, de Figueres, de la Junquera; i sols a-les-ores l'ome va dir:

«—Ja pensuc prou que no sou pas gent dolenta.

—Qu'hem de ser!—És clar que no!

—Un om sent a dir tantes coses! Bé, vaja, entreu.»

Ja no-ns tocava passar la nit a la serena!

El varem seguir fent professó; varem entrar a la casa derrera d'ell; i, un cop a dins, invitant-nos, ens va dir:

«—Descarregueu-vos.»

A on? Nosaltres no hi llucavem gran cosa: tal era la fosca. Ens va ajudar a palpar una taula, i allí demunt varem

Digitized by Google

etzibar motxilles, maquines, trespeus i bastons.

L'unica claror quens atreia era la de la llar, i an ella ns varem acostar seguint sempre a l'amo, augmentant les ombres que ja hi avien acoblades. Nosaltres varem cercar lloc a l'escon, qu'era dels més grans, posant-nos entremig de la gent de la casa; l'amo va seure en un escambell prop del foc. A la mestressa se la sentia trastejar derrera nostre, les moces filaven, i tots els omes anaven compareixent i seien al nostro costat i romanien quiets.

L'amo s cuidava del foc, afegint llenya de tant en tant; i aixís com l'estranya llum ens donava grans relleus a les cares amagant l'expressió de les fesomies, una certa prevenció que semblava vagar per allí feia indecisos a tots per encetar la conversa. Un xic, bé varem parlar; però va ser un parlar sec, trencat, sense cordialitat ni expansió.

Ens anavem acostumant an el fum i a l'escalfor, qu'al principi aviem cregut no poder resistir. Are, tots plegats al vol-

Digitized by Google

tant de la llar, feiem gran colla. Els de la casa eren marit i muller i dèu fills de totes mides; ademés hi avia pastor i porqueirola.

«—I bé, gent, bé aurem de passar el rosari!

—Prou! Prou!—li responiem nosaltres.

—Pot-ser vosaltres no-l dieu pas cada die.

—Alguna vegada ns en descuidem.»

La cara la deviem fer més aviat de descuidar-nos-en sovint; i, coneixent-ho, l'amo ns va dir:

«—Bé! Ja l direm depressa.»

Tots els omes es varen llevar la berretina, i nosaltres també ns varem descobrir.

El rosari, no sabem si a benefici nostro o per la costum de rematar aviat una obligació, era resat tant depressa qu'am prou feines el podiem seguir. Les aves-maries anaven a pas de carrega. No-ns en varem adonar quels cinc misteris ja estaven enllestits. Però a-les-ores va venir la gran restellera de parenostres que

Digitized by Google

ja va ser cosa més llarga, malgrat la pressa que hi duien.

Mentrestant les noies no paraven de filar ni la mestressa deixava la seva feina; els goços s'estaven ben estirats a la vora de la llar i el gat tot arrupit. El més petit de la casa, un xicotet d'un any, bonic i rodanxó, de cabells rossos i caragolats, s'avia adormit deliciosament a la falda de l'amo, que no parava, perxò, d'atiar el foc am tot i portar el reso. Dels cremadells sempre en penjava un perol o altre qu'algú s cuidava de mudar.

Acabats els parenostres, amb un gesto patriarcal es va posar la berretina, i tots varen fer com ell.

Després d'aver resat plegats semblava com quens miressin amb un'altra confiança, i la conversa s va animar.

Nosaltros els intrigavem molt. El vell deia:

«—No serieu pas canadors?»

I la noia més gran, la Treseta:

«—Quan jo-ls he vist que s'acostaven auria dit qu'eren musics.»

No hi va aver altre remei qu'explicar-

Digitized by Google

los, tant bé com varem saber, *què feiem* i per què anavem a *rodar món* d'aquella manera.

* I es va parlar de moltes coses: la prevenció del principi a poc a poc desapareixia que ja apenes en quedava rastre. Es vá enraonar sóbres de Barcelona, on sols l'amo avia estat un cop; tots els demés, ni esperança tenien de mai poderhi baixar.

La mestressa, qu'era decidida, va anar a lo practic:

«—I doncs, gent, de tot parleu menos del menjar.»

Com que no faltava gana, li varem donar la raó tot seguit. Un dels nostres, de bones aptituts pel cas, es va cuidar am la mestressa d'apariar-nos el sopar, qu'entre les nostres provisions i quelcom que tenien a la casa va resultar bon xic més suculent de lo qu'esperavem.

Es va encendre algun llum d'oli, i tots varem passar a una altra peça ocupada gran part per una llarga taula, molt vella, però que ni de nova avia sigut ribotejada. Els bancs on seiem també eren força

Digitized by Google

rustecs: troncs d'arbres partits pel llarg sense pulir i am cames. Al principi ns feien mudar sovint de positura, però aviat ens hi varem fer. Al deixar l'escalfor de la llar sentiem esgarrifances de fred.

Nosaltres ens estavem a un extrem de la taula; tòts els demés ja eren prous per acabar-la d'omplir.

Anavem despatxant am força gana tot lo que d'una manera rudimentaria ns avien cuinat. Els de la casa, preocupats pel menjar, no parlaven gaire. Tenien una gran caçola al mig, que la mestressa avia dut a la taula, plena fins a vessar d'una mena d'escudella de pa i verdures. Amb una llossa se n'omplien els negres plats ben curulls i els enllestien que donava goig. I sempre de lo meteix, derrera d'un plat un altre, sense entretenir-ho amb aigua ni vi; que de vi no-n gastaven a la casa, i tampoc en varen voler del que nosaltres els oferiem.

En alguns moments no se sentia gaire cosa més quels xarrups dels llavis i els copets de les culleres topant amb els plats.

Digitized by Google

A mida ques trobaven tips es tornaven més comunicatius. El pastor, qu'era dels autentics, am gec de pell i tot, una vegada llest va donar quatre llepades a la cullera i molt formal se la va desar altre cop a la butxaca.

Un dels objectes quens duia per aquells paratges era l'arreplegadiça de cançons. En aquell recó de montanya ni se sospitaven els aires pestilents de *zarzuela:* no s'hi podien sentir sinó tonades fresques i virginals de la musa popular, que tant bé sap arribar al fons de l'anima en la nostra terra catalana.

Un dels nostres, qu'era music, no cal dir si anava adalerat per aquells baralts cercant cançons. Tot seguit va treure el paper de solfa i vinga demanar que cantés qui en sapigués.

Però encare va costar de rompre el glaç. Les moces, qu'eren les uniques ben disposades a cantar i les que més ne sabien, es varen fer les vergonyoses lo meteix que si fossin de ciutat. Al ultim, no gosant una de sola, les dugues germanes es varen posar a cantar juntes: aixís

Digitized by Google

els semblava que gosaven més l'una per l'altra.

Al veure-ns escriure, an el company amatent a pendre la tonada i ane mi copiant la lletra, els pagesos sens anaven acostant plens de curiositat.

La primera cançó tenia un aire tot viu, si bé sempre acompanyat d'una suau melangia. Donava bo de sentir-les, am tot i que la veu de la petita semblava un espinguet i no feia sinó nosa a la gran.

Com en la cançó de *Mambrú,* de la qu'era una variant, la dama, cançada d'esperar an el seu marit tornant de la guerra, surt a la finestra per veure el comte si vé. Veu arribar dos patges vestits de dol. Ella pregunta anguniosa:

> Ai, patge, lo meu patge,
> quines noves porteu?

i el patge li respon, abans d'anunciar-li la mort del seu senyor:

> Les noves que jo porto
> no les vulgueu saber.

Digitized by Google

Però, quins contrastos hi avien allí, dintre d'aquella cambra negrosa! Mentres les noies en ses cançons parlaven de sedes i d'anells d'or, tots s'acostaven aprop nostre, abocant-se demunt de la taula, per millor examinar els gargots que feiem en el paper. El vell, ple d'admiració, va dir:

«—Quen tenen de cap!»

i la seva dòna li responia, com volent aclarir el concepte:

«—De cap i de lletra.»

Entremig de l'aixurida tornada del *bolangé* i del *tralarà,* les noies acabaven la cançó amb un crit ple de justicia:

Males siguen les guerres
i el qui les fa fer:
enganyen les donzelles
i viudetes també.

Tot depressa nosaltros varem demanar un'altra cançó; però are rai, ja hi eren posades, no tindriem pas temps d'acabar-los el repertori.

I la que van cantar llavores era d'una gran tendresa, i fins la tornada:

Digitized by Google

viva l'amor!
viva l'amor, que l'amor viva!
viva l'amor!

era impresa d'un sentimentó tant delicat!

La cançó deia així:

Aquí dalt a la montinya
n'hi avia una font viva;
n'hi avi' un cervo que hi bevia
i el caçador li espia.
—Caçador, mira, no-m tiris:
no-n só cervo, quen só nina:
só filla del rei d'Ungria.
—Ai, nina, si jo u sabia,
am tu bé m'hi casaria.
—No-m dieu pas si u volria?
—Minyona, jo u provaria.

¡Quantes vegades, ja ben lluny dels rodals del Bassegoda, hem recordat aquell aire tant saviament aplicat a la lletra, com sortits tots dos d'un sol tret d'inspiració! I sens evoca sovint am la meteixa veu quens el va cantar per la primera volta:

Caçador, mira, no-m tiris:
no-n só cervo, quen só nina.

Digitized by Google

Era com si estessim en país de fades i an el ple de les transformacions dels contes d'infants. La nostra imaginació s'hi deixava gronxolar. Sentiem com un desig d'allunyar de la pensa moltes coses que sabiem, per ubriagar-nos senzillament en l'ingenuitat quens envolcallava com la claror indecisa.

Va venir un'altra cançó i un'altra. Era una font que no s'estroncava, a cada represa la melodia ns semblava millor, i d'altra part abandonavem en aquell moment tot treball de selecció. Sentiem que les noies cantaven coses delicades...

De tant blanxa qu'és
n'apar una monja,
monja d'un convent
de dins Barcelona.

I un xicot molt moreno, quens avia dit que voldria baixar am nosaltres avall am tal que li dessin bona menja, s'apoiava a les nostres espatlles i deixava anar sorolls que a les clares denotaven que li avia provat el sopar.

Digitized by Google

Però la mestressa no podia comportar per més temps que tanta gent s'estés séns fer altra cosa que guaitar, i va posar al mig de la taula un perolaç ple de patates perquè els omes aprofitessin l'estona pelant-les. El pastor, els quatre fills més grans i el meteix amo, varen tornar an el seu lloc a la taula, i, treient-se cadaú el seu ganivet, varen començar la feina i... pela que pelaras. Encare els va entretenir bon xic un ganivet quels varem ensenyar: la molla ls intrigava tant que tot era provar d'obrir i forcejar.

Mentrestant s'acabava una cançó de les noies, que a la fi verdejava, i elles començaven a riure i a roncejar sols per coqueteria, perquè l'intent prou el tenien de cantar-la tota. El pare feia també una mitja rialla de satisfet, i deia:

«—Bé n'hi han d'aver d'abigarrades, de cançons! Altrament, com iria?»

Tots hi reien am certa franca malicia, i les noies varen acabar tota la cançó sense deixar-se una paraula per relliscosa que fos.

Entre les demés ques van cantar, una

Digitized by Google

n'hi va aver d'assumpte purament local i d'una tonada exquisida.

Un pastor, de nom Alabau, ha enganyat a una minyona, i el seu amo el fa perseguir pels moços de l'esquadra. El pastor fuig envers les serres d'Espinavell, al coll del Pal, a Fresés; l'aconsegueixen a la fi els moços, ell sen defensa i els fereix.

La tornada, dolcissima com tota la cançó, sembla el perdó que li envia la seva amor desponcellada:

> Ai, no ploris, Alabau,
> quel teu mal no serà gaire!

Es feia tard. Aquella bona gent, an els qui teniem ja quasi guanyats, no mostraven pas estar posseits de la sòn qu'a nosaltres ens començava a molestar. Quan se va parlar d'anar a dormir, eren més de les dotze, ora prou extraordinaria en aquella casa on cada vetlla devia acabar a les dèu tot lo més tard. Tot-om se va aixecar, i cadaú va tirar cap an el seu redós.

Digitized by Google

Nosaltres vam eixir encare fòra la porta. La nit era esplendida; la lluna donava relleus enigmatics a les roques i a les fondalades; l'aire era molt fred, i varem tenir necessitat de refer-nos vora la llar, ja esmortuint-se, abans de pujar an els llits quens avien destinat.

A dos ens van fer dormir en un pis, dos a l'altre. Al costat del nostre llit hi dormia algú de la casa, qu'a les fosques no vam poder distingir qui era. Varem arrencar a dormir ajaçats dalt d'aquelles marfegues altes i dures, i, lo que pot l'anar de camí lluny de la propria casa, la sòn es va apoderar de nosaltres com si dormissim en un bon llit, malgrat les escletxes dels porticons i de les parets que deixaven passar l'aire fi de la nit.

Per les meteixes escletxes entrava a dolls la claror al matí següent. Mentres entresonyats la miravem, varem sentir una veu quens cridava:

«—Au, gent!»

Ens varem aixecar i varem anar a baix, on la llar ja cremava, i ens va

Digitized by Google

venir molt bé per escalfar-nos abans de sortir.

Ens van ser fets tota mena d'oferiments al acomiadar-nos. Era un comiat curt però franc. Ben segur qu'en qualsevol ocasió i ora qu'anessim a trucar an aquella casa solitaria, hi trobariem un amable acullimènt. Sols varem poder pendre comiat de l'amo i de les dònes: tots els demés eren ja a ses feines.

Després, am la llur vista d'aliga, els pagesos es varen adonar de quens esgarriavem en el bosc al voler pujar an el Bassegoda, i ens varen enviar la Tereseta perquè ns guiés.

La guapa noia ns va acompanyar fins al cim, i allí ns va contar que, alguns anys enrera, la casa avia sigut robada a la meteixa ora en que nosaltres aviem arribat de vespre. Els lladres hi van entrar demanant ostatge umilment; un cop a dins, es van declarar, i, entre altres desgracies, al avi, de vuitanta anys, ques resistia a entregar res, van penjar-lo dels cremadells de la llar.

Al recordar aquell trist episodi, ens

Digitized by Google

expliquem ben bé la prevenció am quens reberen al principi, i no podem menys de pensar que la pobre gent bé va fer prou d'acullir-nos.

Digitized by Google

Digitized by Google

LA NIT AL RAS

Digitized by Google

Digitized by Google

LA NIT AL RAS

SEMPRE atractiva, la Nit, sempre ermosa, extén discretament ses ales, muda a poc a poc el to del cel. Valls, prats, boscos, tot sembla contemplar am respecte la misteriosa i eternal transformació, desitjant-la per al descanç, però tement-la am ses tenebres per més qu'ajuden a fer esperada la naixença del nou die.

Caminem fa ores per una gran seguida de prats tots al bo de la florida, amarats de l'aigua de les fonts naixents, verdejants de regalada frescor. A cada banda

Digitized by Google

de l'ufanosa vall, els boscos de pins i d'abets dentellejen les serres i devallen am l'ardidesa d'exercits fins a besar selvatjament la regió riallera dels prats.

Al enfront nostre, allà al lluny, la vall sembla terminar d'una manera vaga. Allí dalt hem d'anar, allí dalt trobarem el gran estany Negre d'Evol, i en ses frondoses vores, passant en mig de la ramada ja adormida, entrarem a la cabana dels pastors.

Però la Nit s'atansa més depressa i, escampant els seus vels imperceptibles, va allunyant dels nostres ulls el terme del viatge. S'enfosqueix el verd alegroi dels prats, s'ageganten les ombres dels arbres, brillejen am sa inquieta llum els primers estels, atreient-nos a un món millor, invitant-nos a volar per l'espai a nosaltres que no podem moure els peus d'en terra, mentres la vall es va tornant tenebrosa.

Tot sembla estar recullit; tots els murmuris minven: l'isart deu estar a bon redós; l'aliga, amb el niu proveit, deu estar ben ajocada a l'esquerda d'un single;

Digitized by Google

les negres graules, a centes, deuen estar encauades en una esberla del rocam. Sols nosaltres no trobem una bauma quens arraceri, i caminem, caminem pel fons de la vall, pujant sempre, am l'esperança de que aviat veurem un ramat i una barraca.

Però la vall sembla que no té fi!

És negra nit i marxem a les palpentes, ficant sovint els peus en els tolls dels reguerols. I am tot i això, sempre caminem, pujem sempre... fins quens ve la desilusió, fins que la nit, impossibilitantnos la marxa, ens fa perdre l'esperança d'arribar a la jaça que cerquem debades. Provem d'assolir la carena atravessant el bosc; però els arbres, les mates i el pedregam ens enreden els passos. A-les-ores resolem passar la nit al ras. A l'entrada del bosc hem reconegut una antiga plaça carbonera, i allí ns aturem, començant primer de tot per cercar llenya i troncs secs per tot lo voltant: el griso de la nit és fred i tallant, i la principal providencia a pendre és procurar-se un bon foc. Am les mantes i amb els bastons improvisem una

Digitized by Google

tenda, tant sols siga per a resguardar el cap de la rosada i del aire gelat que ja-s deixa sentir.

Després, ja reunits bons feixos de llenya i encès el foc, ens ajeiem a terra disposats a deixar que passin les ores de la nit i a esperar que comparegui la sòn.

El cap protegit per les mantes, mig cos torrat per la gran foguerada, el cançament ajudant, fa bo de fantasiejar, deixant qu'una idea en cridi un'altra fins i a tant que vingui l'ensopiment del somni.

El die abans hem fet una jornada de quinze ores, sortint de Nuria de bon matí i anant a parar an els banys de Toés, perdent-nos per l'interminable vall de Querençà.

I are ve bé de recordar aquell die de marxa llarga, aquell tombar carenes i franquejar collades i endinsar-nos en les valls, aquell anar d'Espanya a França sense moure-ns perxò de la nostra terra, que dol de veure-la francesa i espanyola.

En el santuari de Nuria air varem sopar plegats amb un minyó de Prada de

Digitized by Google

Conflent, i are el tinc ben present an aquell simpatic minyó, tant català d'esperit com nosaltros meteixos! I em sembla sentir-lo quan plantejava tant senzillament la gran qüestió de les nacionalitats amb el seu clar llenguatge:

«I bé! Fem la suposició que la França i l'Espanya se tenen declarada la guerra, pels seus aferes qu'a Paris i a Madrit s'han arranjat, mê quens-e miren pas. El meu governament me porta a fer la guerra dins la Catalunya, i jo trapi an un de vosaltres. I bé! Jo li diré: «Te vui pas fer la guerra jo ane tu: tu ets català, com jo metei; ens-e podem pas matar; mê serà millor que mun anem a la buveta; si tu tenes pas sous, jo-n porti i pagui per tots dos». Ah! Mê, llamp de llamp! si trapi un castellà faré pas com això. Que me fa a mi un castellà? L'entenc pas. I bé! Li encari el fusill, i llavors faré lo quel meu governament me comandarà.»

Els pobres carrabiners, dos infeliços castellans, que ja tenien el rosec de trobar-se estrangers en aquell troç d'Es-

Digitized by Google

panya, am lo poc qu'entenien de la conversa feien un posat trist.

Durant una llarga estona la sòn es deu aver apoderat de mi, perquè a lo millor em desperto després d'aver tingut una visió sumament agradable. He vist, o somiat, quel nostre Pireneu, la partida més gran dels Pireneus, desde l Mediterrà fins a la Vall d'Aran, ja era ben nostre; que ja no hi avien castellans; que se n'avien anat avall, avall, empesos per un floreixement en el qual no hi entenia res la llur raça degenerada; que ja no n'hi avien en tot Catalunya; i com que ja no apagaven la nostra energia ni s'aprofitaven de la nostra activitat, Catalunya s'aixecava i tenia un desvetllar somrient de fortesa i floria tota de cap a cap, floria com un gran jardí. Els francesos, després d'aver-nos ofert la seva civilisació i el seu braç, sempre cavallers, sempre generosos, com en altre temps, es retiraven del Rosselló, passaven les Corberes, contents d'aver ajudat al deixondiment d'un poble. I el Pireneu reverdia, ufano-

Digitized by Google

sos els pics enasprats i ardits de no ser fites, i les serres s'escampaven al lluny rabejant-se al desfer-se en mil amples valls, joioses i segures de pertanyer en tot indret a la nació catalana.

Tant com el somni ha sigut dolç, el sòn és prim. Al incorporar-me m'adono de certa claror entelada. És la lluna, la lluna qu'ha sortit tard i enllumena tristament una part dels prats i dels boscos i esmortueix la brillantor dels estels.

Quanta tristesa! Quina solitut! Tot sembla amortallat. En la gran extensió de valls i de serres quel clar de lluna permet entreveure, no hi hà res de vivent sinó la flamarada del nostre foc, que ja va minvant. La quietut, el silenci de tot arreu, sols és trencat pel plor dels reguerols que s'arrosseguen penosament entre els glebers.

Oh, lluna! Quantes voltes t'he vist en aquestes montanyes, ajegut demunt l'erba, desde la porta d'una cabana, desde la finestra d'una casa de pagès o pujant a un cim per aconseguir-hi la sortida del sol! Sempre m'he vist posseit pel misteri qu'espargeix la teva claror velada!

Digitized by Google

Are, am la vista divagant per l'immensitat del cel i de la terra, em plau anar recordant totes les anades pel Pireneu, i em sento tot orgullós d'aver fet llargues marxes, d'aver aguantat mullenes de nevades i tempestats, d'aver-me enfonsat en les neus, d'aver-me perdut entre la boira, d'aver-me abocat an els singles i avencs, i sobre tot d'aver aconseguit tantes vegades el despertament del die desde la miranda incomparable d'un cim.

I per què hi anem a la montanya? Què-ns hi atreu? Què-ns fa deixar la ciutat per anar a trescar les serres? I qu'és lo que manté el desig de recorre i de coneixe sempre una comarca nova, de tantes com s'acullen en els replecs del Pireneu català? No és certament la passió d'un sport, una necessitat igienica? Oh, no! Hi hà una altra cosa més alta, guspira d'un foc sagrat que no pot apagarse: la vaga ilusió de contribuir a refer un poble: el nostre.

Are meteix som cinc sorpresos per la nit en mig de la solitut de les afraus pirenenques, i a tots cinc un ideal artistic

Digitized by Google

i patriotic ens hi duu. Anem a sorpendre la llegenda viva, a cercar inspiració en els estanys poblats de fades i en els boscos d'encantats brancatges i en els cims nusos i virginals, de front massa alt perquè la vida vegetal hi arreli. I de tot això, com el miner arrenca el ferro que va a fondre-s a la farga, intentem nosaltres arrencar-ne l'anima per fondre-la al caliu de la nostra imaginació.

Però el nostre foc, el foc quens abriga del fred d'aquelles altures, es va morint, i en l'impressió d'aquèt moment anem afegint llenya i més llenya am certa gravetat sacerdotal, fins que la flamarada s'aixeca ben alta i arriba a esclarir els primers arbres del bosc.

¡Quin singular efecte belic em produeix un moment el nostre petit bivuac! Els uns vetllant, reposant els altres mal coberts per una improvisada tenda, tots al entorn de la fogata! Els bastons sem tornen fusells, i el nostre petit campament s'engrandeix i és l'avençada d'un gran exercit parant de nit per seguir a la

Digitized by Google

matinada la reconquesta del propri territori!

Tot naturalment, d'evocació en evocació, m'imagino el temps de l'altra reconquesta, de l'escombrada de moros tant aviat allunyats de Catalunya am l'ajuda generosa dels francs. Mentres els alarbs anaven avall, aquí s'hi arrelava un monestir, allà un caseriu, més enllà un castell, marcant les fites d'una nova civilisació. I recordo amb amor les ruïnes avui tant poeticament clavades en el Pireneu català. Els temps actuals es tornen a assemblar an aquells temps reculats, i unes noves idees, passant el Pireneu, vindran a regenerar an els catalans. Vindrà la nova creuada, tant santa com la primera!

Mentrestant, unes clarors vagues però falagueres en prometen de més ermoses envers llevant. La lluna, acabant el seu curs, ja no aclareix, vençuda la seva llum reflectida per una llum veritable ques va atansant triomfalment. Els prats sen alegren, rebejant-se en la frescor dels

Digitized by Google

xaragalls, quals murmuris ja no són gemecs, sinó somriures de dònes boniques. Aviat se reviscolaran les blavenques gencianes, i l'arnica badarà la seva flor daurada, i a la vora de les neus en fosa les vestals jonquilles es gronxaran suaument totes a-l'ora, somogudes per l'airet matinal. En el bosc les fulles remorejen, i es veuen els esquirols saltar d'un arbre al altre.

Allà on ne ve la claror roenta, es veu un seguit de serres ondulades com les ones d'un mar tempestuós, qu'a dolls graduals semblen dur l'esperança a les serres de més a la vora.

Al posar-nos en marxa, abandonant l'inutil foc, que ja no escalfa ni illumina, també el die naixent ens ha refermat en els nostres ideals i, com a la natura sencera, ens comunica l'esperança, l'esperança qu'aconsola an els debils, qu'encoratja an els forts, i qu'és la fè de tots.

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX

	Pàgines
Vagant per la montanya	7
Tot fent camí	27
La Guilla	39
El correu de Camprodon	57
La relliscada	67
En Po	85
L'idili d'en Janret	95
La sirena de montanya	109
L'anyorament	123
En Valentí	137
Interior	171
La nit al ras	193

Digitized by Google

Digitized by Google

S'ha acabat d'imprimir als
23 de Maig de 1896
en l'imprempta
«L'Avenç»
de Massó
i Casas

Digitized by Google

Digitized by Google

DEL METEIX AUTOR

	Ptas.
LO FRESER (agotada).	
LLIBRE DEL COR, poesies (agotada).	
MANUSCRITOS CATALANES DE LA BIBLIOTECA DE S. M.—Noticias para un catálogo razonado	2
MANUSCRITS CATALANS A LA BIBLIOTECA NACIONAL, MADRID.—Noticies per ajudar a la formació d'un cataleg raonat.	4

EN PREMPSA

LA FADA, drama liric en un acte, musica d'Enric Morera.—Text original català, am la traducció francesa.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

3 pessetes

Tip. «L'Avenç»

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google